پشتنگایەتی مەینەت لە زانکۆی هەندران

هاوەڵم لەگەڵ ئەو گەنجانکارییە جڤاکیی و کولتووریانەی کە لە ئێستادا بە بوونی پلانی سیاسەتی پەروەردە بە گوشاری هەمەتەرزی دەرەکیی لە کوردستاندا رووبەڕوون، پشتنگایەتی مەینەت، سەرباری ئاستەنگ و گرفتکانیش، هەم لە بواری خوێندن و هەمیش لە بواری مافی گشتیی و چالاکییە مەدەنییەکان، لە بری تەدامان جگەی تەواماننە.

مەینەت لەو ساڵانەی دواییدا لە بواری خوێندندا، ئاگەرچی خوێندنیش خواستەکی ماریفەیی نییە، کەچی کێژەکان لە کوڕەکان زیاتر نمرەی بەرز و یەکەمەکانن. لە پەلەکانی خوێندنیشدا کچەکان زیاتر لە کوڕان لە پشی پشتوە دادنیشن و خولیای فەربوون و چالاکیان لە کوڕان چاکترە.
هەروەک لە بزاڤە کەمەڵایەتیی و خوێنشاندانەکاندا مەینەکان بە خوێندەوار و نەخوێندەوارەکانیشەوە، وەک ای کەمی ڕێژەیان، لە نەرینەکان بە حەماستر دروشمەکان دەردەبڕن. بە نموونە لەو دووسەی خوێنشاندانەکانی مامۆستایان لە سلێمانی و هەولێر لە پێناو مووچە، خوێنشاندانی گەنجەکی باداوە کە هاوینی رابردوو بە هەی بەئاویی و ئێستایش خوێنشاندانی قوتابیان لە پێناو بینی دەرماڵە و خراپی خزمەتگوزاریی لە بشە ناوخۆییەکانی قوتابیانی زانستگەکان.
هەبەت هەکارەکی سەرەکی لە هاتنە پشەوەی مەینەت لە کاتی ناڕازاتیەکان، ئەو مەرجی کار و بەرپەرسیاریێە سەختانەن کە کەمەگەی و ئەو دەخە نوێیەتە سەر مێتنە. هەروەک وەک ای سەرهەگرتنی نەرینەت بە دەروەی کوردستان و سوودمەندبوونی نەرینەت لە دەخی بندیوار کە لەرە بە چەشنی ئاماژ بە نەرینەت ڕەخساوە.

شەن و کەو کردنی ئەو بابەتە تولانییە، لە ئەرکی ئەرە نییە.
هەر چەندێک بەت، ئەو دیاردەی دەرکەوتنی پشتنگایەتی مەینەت لە کەمەگەیەکی نەر ڕەتنەردا، تەرزە دیاردەیەکی ئومێدبەخشە.

لە زانینی ناوە کە بەین هەنووکە دەخی سیاسەتی حکومانی لە کوردستاندا، بە دەر لە مەیل و ڕوانگەی جیاواز یان دژ و کەکی هەر یەک لە ئەمە، لە تەنگانەیەکی بنبەستدا بەدەوە دەچێت:

گرێک نییە مشتومڕ لەسەر راستیی و ناڕاستیی کۆکەکەبوونی بڕیکاریی، ئاستی نزمی خزمەتگوزاریيە سەرتاپاییکانی هاتوچۆ، تەندروستیی، شۆکۆربوونی کارەبا، گرانبوون و قاتانی نەفت و غاز ...، بگرین.

کێشەی سەرەکی ئەو خانیشاندان و هەڵشاخانانەی کە جار و بار لەوێ و لەرێ دەستە جیاوازەکان دەینوێنن، هەڵگری هزری پەرشیيکی بنەڕەتی نیشتمانیی و جڤاکیی نین؛ لەوێ مامۆستایانی بەمووچە لە پێناو بەمووچەیی پچڕ پچڕ لەوێ لەرێ رژێک دێنە شەقام، لەرێ خوێندکاران نارەزایەتیی لە پێناو دەرماڵە و خراپیی خزمەتگوزاریی بەشە ناوخۆییەکانی خۆیان هەڵدەچن و بە ئەنجام دانیشنوێ، لەێ لە گەڕەکێک کەمەڵێک خەڵک لەبەر نەبوونی ئاوی خواردنەوە تووڕە دەبن و لەرێ لەبەر گرانبوونی نەفت و بەنزین بێزاری دەردەبڕن و ... لە هیچێک لەو چاڵاك و بێزارانە بە دەست ڕەو تەنگژە و بەدادییانەی بەرانبەریان دەکرێت، هاوکار و هاوئاهەنگی یەکتر نین، بۆیە هەوڵ و هاوارەکانیان زوو لە بیر دەچنەوە.

لەوێش بترازێ، ئێستا لەو کاتەی کە قوتابیانی زانستگەی سلێمانی لە پێناو مافەکانیان لە شەقامان، هاوکات لە پێشەنگەی کتێب لەو شارە، کە زیاتر نووسەر و منوەر و ئەفەندیی پیاو بەڕەوەی دەبڕن و سەردانکارەکانیشی زیاتر نەرینەن، هیچ پەیوەندییەکی مەعریفیی لە نێوان ئامادەیی ئەو پێشنگەیە و ناڕەزایی خوێندکاران رووناداتە، تەنە ئەو نووسەر و ئەهلی سەردانکارە ئەوەی بە گرنگ کە ئەوارە گەایەوە ماڵەوە، کەمەنتەکی کەمیدیی یان فڵسەفاندنەکی هەرزەگەیانەی وەک پیکچووانەی "ڕاپەڕینی خوێندکارانی پاریس، ٦٨" بەو ناڕەزایەتییە کاتییەی خوێندکارانی سلێمانی بنووسن، کە ئەمێش دەمەکە بووە بەشەک لەو گوتە بە تەکستە گواستنەوە باوانەی ئەرە.

لە کەتادا کاتێک ئەو بزاڤە ناڕەزایەتییانەی، کە لەوەدەچێت مەبەستی سەرەکیی تێیاندا ببینێت یان ناچارە بە هەی مەرجی ژیانیان ببن بە پێشەنگ، دەبن بە ئامانجێکی هوشیارانە نوێ، کە توانیان ناڕەزاتییە پچڕ پچڕەکان و پەرشی دەستە و توژە جیاوازەکان یەک بخەن و ئامانجەکانیان یەکبخەن بە دەستبەرکردنی چاکەی ژیانێکی شکۆدار، لە کەمەگەیەکدا کە شکۆی شکێنراوە.

[هەندرێن]

http://www.dengekan.com/nwseran/handren.htm

وەزارەتی ڕۆشنبیری، وەزارەتی "داهێنان" ...هەندرێن

ڕاستییەکەی ئەو بەیارە گشگر و ئاڕاستەی وەزارەتی ڕۆشنبیریی، کە گوایە وەک دەگوترێت ئەو بەیارە بەرنجامی پشنیازکردن و تیبینییەکانی نووسەرێکی ئەکادیمیی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، دکتۆر بەختیار سەجادییش ئەنجامدراوە، چونکە دیارە لەڕ ئاستی نووسەران و ئەکادیمییەکانمان زۆر داماون، بەردەوامی هەمان سیاسەتی کارەنارخستنەکانی بواری ڕۆشنبیرییە. خۆاتکردنی هەزاران کەس بە ناوی "داهێنان" لە لایەن ئەو وەزارەتەوە، سانسەرکردنێکی "داهێنەر"انەی بەهای ڕۆشنبیریی بوو. کەواتە ئەو بەیاری سانسەرکردن بە ڕەگەی ژمارەی سپاردن، بە بیانەی پاراستنی"بەها پیرۆزەکانی نیشتمان" و ... تاد، کە ڕاستییەکەی خودی ئەو حیزبانە و وەزارەتیش ڕۆژی ئەو "بەها نیشتیمانییە"نایان ڕیسوا کردووە، هەمان سیاسەتی بە مشەخۆرکردن و بە دەمکوتکردنی زمانی ڕۆشنبیرییە بە ناو و پاساوی جیاوازەوە.

هەرچەندە لەڕ سانسەرکردنی کتێب تشتێکی زۆر نوێ نییە، چونکە ڕەنگە زۆر کتێب هەبن لە حکومەتی ئەولای چاپبکرێن، کەچی لەڕ لەوێکەی دیکە چاپ نەکرێن و بە پەچەوانەشەوە. هەروەک زۆر کتێب هەن لە ڕووی ناوەڕۆک و زمانییەوە چاپ دەکرێن، هەقی قەدەغەکردنییان هەیە، چونکە هەم ڕووحی ڕۆشنبیریی بەد و بەدفەڕیی بەاو دەکەنەوە و هەمیش زمان تاانکردن و چۆڕی داوشاو.

لەوەش بترازێ، ئەگەر کەمەگەی ئەمە خاوەن دەستێک "ڕۆشنبیر"ی خاوەن ئێتکی ڕۆشنبیریی بووایە، ئەو وەزارەتە لە سەرەتای تەشکیلبوونی حکومەتی کوردییەوە تا ئێستا نەدبوو بە بەشێک لە بە مشەخۆرکردن و بەرخۆرکردنی ڕۆشنبیریی نووسەران، چونکە کەس نییە

نەیزانێت، کە ئەو وەزارەتە بووەتە بە مەڵبەندی حەشامات لەو نووسەر و مووسیقاری بەناوی "مودیر" و "موزەف"گەلی بندیوار.
بەیە ئەستایش بەشێک لەو"ڕۆشنبیرە داهێنەر"ە بندیواریانەی خودی ئەو وەزارەتە، وەک پاسەوانی "ئازادی نووسین" لەگەڵ حەشامات واژەیان کردووە. ئەوها کورد بووە بە "داهێنەر"ی تەرزە "ڕۆشنبیر"گەلێک کە لە یەککاتدا هەم شەشگۆشەی "داهێنەر"ی بندیوارن و هەمیش "ڕۆشنبیر"ی بەرهەستکاریی پاسەوانی بچەکی ئازادیی.
کەواتە ئەو بیارە "داهێنەر"انەی وەزیری ڕۆشنبیری!، هەرچەندە وەناچەت تشتێکی نوە بێت، کە هەڵبەتە کی نوێی بە ناوی"ژمارەی سپاردن" لەناو هەڵبەکانی دیکەی کەمەڵگەی مارانگازی ئەڕە چەکردووە، کە هەمیش بەرهەمی ئەو ئیدا و ئیتواری نا-ڕۆشنبیرانەی کەمەڵگەی ئەمەیە کە ساڵانێکە کەڵەکەی دەکات.
لە ئەگەر کورد و حکومەتەکە یەک بە دوای یەکەکانی پەڕەشیەکی "کولتووریی و زمانیی"یان هەبووایە، بەڵای کەمیەوە دەبوو وەک تەڵەکردنەوە لەو هەموو مێژووی سانسەرکردنەی کە لەسەر بەدەنگکردنی زمان و نووسین بە کوردیی لە لایەن داگیرکارانیەوە پەیڕەو کراوە، خاوەن وەزارەتێکی کولتووریی بووایە کە "داهێنەر"ی سیاسەتی ئازادکردنی زمانی کوردیی بووایە، تا ئەو زمانە بیتوانیبایە بوونە دەمبەستکراوەکەی بەرهەدراو داهێنانی کردبایە.

هەندرێن
۲۰۲۰/۹/۲۸

زارا محەمەدی پاسەوانی شکۆی زار و زمانی هەمووانە … هەندرێن

مانی کوردیی لە دەخێکی تراژیدی/کەمیدیدا دژیت لای ئەمە؛ تراژیدیەکە ئەوەیە، لە بەشکانی دیکەی کوردستان مرۆڤ لە سەر زمانی قسەکردن و خوێندن دەکوژرێ و دەگیرێت، کەچی لای ئەمەیش لە داخی پلە و پایە وەرگرتن، لە کەمزانی خەیاوە زمانی کوردیی بە

کەمدەزانێت، بۆیە بۆ فێربوونی زمانی ئینگلیزیی، خۆی خەسار و لە خەڵک دەدا.
قوتابی/خوێندکارگەلی دەرچووی بەشی زمانی کوردیی و بەشکانی زانستە مرۆییەکانت لە زانکۆیەکانی کوردستان هەن، بەستەزمانن و بە دروستی زمانە کوردییەکەیشیان نازانن، کەچی خۆیان بە ئینگلیزییەکی هەلیت و پەلیت و کەلاوارەوە هەواسیوە و سندم کردووە، لە دەئاوەزانبووانی ئەو نەوەیە بە کوانی ژنبازی ناو درما، حیجاب و حەمامی تورکیی و گەرانی و گەلەمزە خشداکەنەکانی فاریسیش هەر بگەڵە، گوایە بەوەو کار و کۆیار و ئازادییان دەست دەکەوێت!
ئەوها کورد لەرە لە رۆژگارێکی حەقیقەت خۆپەنەردا لەناو دەعەجانبووانی ئاکاردا بەسەر دەبات.
بۆیە لە کاتێکدا تەی سەوداسەر بە زمانی ئینگلیزیی و تورکیی و فارسیی کە بە دەگمەن هەڵا کەوتن لە داکۆکیکردن لە ئازادکردنی زارا محەمەدی دوو رستە و نیو دەنووسی، سەرچاوەیەکی لەو بابەتهابوون و بەماڵ مانەوەی زمانی کوردیی.

نووسەر و ئەکادیمیگەلت هەن، بە لە کۆنفرانسی زمانی کوردیی، لە تیڤیی و دەرکەوتن لە مەجلیسە خۆش و بە خەڵایەکاکانی زمانی کوردیی لەرە و دەرەوەدا زمانپەروەرانەکی مشەخۆرانەن، کەچی بە خۆی منداڵەکانییەوە سووتاو و زووخاوی فێربوونی زمانی ئینگلیزیین.

لە ستەی بیست و یەکدا، لە رۆژهەڵاتی کوردستان و هەرەمە ئینگلیزیی پەرستدا، دەیان خۆ بە پسپۆزانی زمانی کوردیی و دەزگەی چاپ، ئەکادیمیی و نووسەران و هەن و لەسەر ماڵی زمانی کوردیی خەوتوون، کەچی کتوپڕ کچێکی بە پلە و پایەی ئەکادیمیی و دوور لە حەشری دەزگە رەشنبیریی، زمانیی و ئەکادیمییەکانەوە، دەبەتە پاسەوانی کردەیی زمانی کوردیی و رژەمکی داڵزاوی وەک جمهیوری ئیسلامیی ئێران بە جۆرێک دەتەقنێت، کە بە دە سات زیندانیکردنییەوە، بوونی زمانی کوردیی بە پاسەوان بهەڵەتەوە.

بۆیە ئەگەر زیندانیکردنی زارا لەسەر داکۆکیکردن خوێندن بە زمانی کوردیی نیشانی رەتکردنەوەی بوونی جیاوازیی بوونی کوردیی بێت لەلایەن رژەمی جەهلپەرستی ئێران و تورکیا، ئەوا بەشکی زۆری ئەم دەخەی زمانی کوردیی پەوەندی بە خۆ بەبچووکگرتنی زمانی کوردیی لە هەمبەر کورد خۆیەتی ئاخۆ هەر رژێ کوردەک لە تورکیا و ئێران بە هەی پێیفین بە زمانی کوردییەوە سزا بدرێ و بکوژرێ. ئەوەندە بەسە کە هەفتەیەک بە دانانی هەشتاگ و دوو سی قسەی بکردە خەمان وەک خەشویست و پاسەوانی زمانی کوردیی بزانین؟

ئەدی بە حکومەت و دەزگە ڕەشنبیریی ئەزادیمییە زمانییەکانی ئەڕە، ناتوانن گوشار بخەنە سەر ئەو نوسەرە سیاسیی و بازرگانی و ڕەشنبیرییەکانی ئەو دوو وڵاتە کە لەڕە هەن؟

بەڵێ، بەمجۆرە ئەگەر کەمێک لەو ئاماژە ئەخلاقییانەی کە لەسەرەوە تێڕا بەمنیەن نێک تەدابەمنین ڕەبچین، ئەوا ڕاستییەکەی زیندانیکردنی کچێکی کورد لەسەر زمانەکەی خەی لە سەتەی بیست و یەکەمدا، هەم بەربەریەتی ڕژەمی ئێران وەک ڕژەمی تورکیا دەگەیەنێت و هەمیش ئاماژەیە بە داوەشان و کەیلایەتی کولتووریی و مێژوویی ئەخلاق ناسەنی کورد، کە هەشتا نەیتوانیوە ببێتە خانەخوێی زمانەکەی؛ بوونە بەماڵەکەی.

لە زارا محەمەدیی، پاسەوانێکی شکەماندانەی زاری زمانە شکێنراوە کوردییەکەیەتی.

هەندرێن

لە هەوەسی مۆبایل و تەومبڵەوە بۆ هەرەسی شەهادە و فێرکاریی … هەندرێن

ئێستا و لێرەدا بوار بۆ ئاخاوتن لەسەر ڕووشی پەوردە و خوێندن دوای ڕژەمی بەعسی ڕووخێنراو بە دەستی ئەمەریکا لە کوردستان نەخسەوە، هەروەک مەبەستیش نییە باس لە چاکە و خراپەی ئەو بڕیارەی وەزیری خوێندنی باڵا و پەوردە بکرێت، چونکە کێشەکە لەمە و لەوەهەش دوورترە.
بە گوتنێکی دیکە، دەخی پەروەردە و خوێندن لە کوردستاندا دەمکە لە داوەشاندا دەژیت. بەیە ئەو ڕووشە وەک زەربەی بوارکانی دیکە، هەوەشاندنەوە و بونیاتنانەوەی گەرەکە، کە ئەمەیش ئیرادەی سیاسەتی پڕژەیەکی مرۆقسازیی و پەوردکارگەلێکی لە پەروەردەخوازیی لێهاتوو دەخوازێت.

ئەوەی لەردا رەنگە جگەی رامان بێت، نەک تەدامان، ئەوەیە، کە ئاگەر بتەوە لەو دیاردەی هەوەسی رووکردنە خۆندن و شەهادەتبگەیت، گەرەکە ئاوە لەو چەند ساڵەی رابردوو بدیتەوە؛ بە دیاریکراوی دوای رووخانی رژەمی بەعس بدیتەوە.
وەک دەزانین، دوای ئەوە بە هەی ئەو دەخە سیاسیی و ئابووریەی کە دوای رژەمی بەعس هاتە کایەوە، خەلکی تووشی دەردی پارە، ماددە،کاڵا؛ بەرخەریەک لە فیتشیزم، واتا کالاخوازیەکی تەرنەبووی کرد.
بەمجەرە سەرەتای ئەو دەردی فیتیشیزم(Fetischism)ە،هەوەسی نەدی و بدیە بە کاڵای مەبایل، خواردن، خانوو، و عەرد کەین و تشتومەک، کە نەخشیەکی بکوژی دەخی سەرمایەداریە، دەستی پێکرد.
بەیە تەلەفۆن بە دەیان ناوی سەیر و سەمەرەی وەک ناوی ژنانی قەحەوە، بارک، گەرانیبەژ و سیاسیی و میاسی چووەندران و تەلەفۆن بە گەورە و بچووکانی کورد، جیگەی بووکەکە و دەمانچەی ژبەر پشدەنانی گرتەوە.
هاوکاتیش خەلک شێت و شەیدای مەدە مەدەلی تشتومەک، خانوو سازکردن و خواردنی فشە بوون.

دوا بە دوای ئەو بەزمەوە، خولیا و خەونی دیاردەی مەدە و مەدەلی تەومبەل خوازیی وەک ئافات عەوام و حەشاماتی تووشی دەیان کەتن کرد، تا وای لەهات منداڵ و مەردمنداڵیش لە ماڵکان گەناگەیان بەوە دەگرت، ئاگەر تەومبەلکی لەو مەدەلە باوانیان بە نەکەن یان دەچن بە خاریج یان کەتنک دەکەن.
سەرنجەاکێش لەوەدایە، مەدەلی تەومبەلان لە کەمەگەیەکی نائازاد لە ئاقیندایی و سەکسبرسیدا،بوو بە هەوەسکی سەکسیی، بەیە تەومبەلی گران و باش بەناوی ژنە گەرانیبەژ و مەدەلە سەکسیەکان کران، وەک مەنیکا و… تاد.

لە ئەنجامی ئەو ئافاتی فیتیشیزمی تەومبەلدا، نەک هەر وەک بەردەواميەک لە داگیرکردن و تاڵانکردنی ژینگەی شارەکە و سروشتی کوردستان، تەومبەل نەک هەر بوو بە نەخشی ، بەڵکە رئژەی مردن بە دەعمی تەومبەلان لە شەیخەکوژیی و شەی چەکداری پشمەرگەیش دژی بەعس زیاتر بوو.

ئیتر ئەوها ئەو دەخە سیاسیی و پەروەردە کاڵا و کەوکاریی، دیاردەی زانکە دروستکردنی لە هەموو شارەکانی کوردستانی دەسپەکرد، کە ئاگەر بەڵای داعش و بەزمی نەدانی بوودجەی لە بەغدا نەبوونایە، زانکە لە گوندیش دەکرایەوە.

بەمجۆرە زانکۆ لە جیاتی فەزایەک بۆ مرۆڤی نوێی زانینخواز، بوو پێشەنگەی مادە و مادەلی جێستەی جل و بەرگی هاوڕێ سووتێنەران.
لاوەش بترازێ، بە ئاهلیکردنی زانکۆ، زانکۆی کرد بە نموونەیەک لە کەمپانیای بازرگانی، کە ئامانجیش تێگەیشتنەکە لە لاسایکردنەوەی سیستەمی نیولیبرالیزم، کە بۆ کوردستان زۆر زوو بوو.

بەیە ئەو تێگەیشتنە لە کردەی خوێندن و شاهدداریی لە لایەن حیزبە حکومانکانەوە وای لە خەلک کرد، لە دوورترین گوندەوە بۆ شارۆکان، بۆ دەستهێنانی «شاهاد» و خوێندن لە زانکۆ ، وەک دیاردەی پێشووی هاوڕێ کاڵا، خانووکەین، مۆبایلخوازیی ، تۆمبەلپەرستی، ببینێت.
ئامانجیش وایکرد، تەی کیژیان کۆ شاهادەی زانکۆت نەبێت، کەس نە مەردت پێ بکا و نە بشتخوازن.

لاوەش خشتر، ساڵانە بە بڕیاری ئەنتیکە، وەزارەتی خوێندنی باڵا و زانکۆکان کۆتای ساڵ پێنج تا دە نمرە بە گۆترە بەسەر قوتابیان وەک جۆزنانە، سەدەقە، خێرات و دیاریی دابەش دەکرێن.

ئەو وێناندنە لە پاوەردە و شاهدداریی وای لێهات، کە ساڵانەکە شاهادەی بە کەڵەری لە زانکۆ، وەک تۆمبەلی مادەل ئاسایی و مۆبایلی ئاسایی و خانووی ئاسایی، کە لەسەرتادا هەبوون، باوی نەمایوە، بەڵکە لە هیکڵا مادەی ماجستەر، دکتۆرا و پلە و لەقبی بەرزتر ، هەبێت زۆرینەیان بە زانینکی نوێش، بوون بە گرێی مرۆڤ لەرە.
بەمجۆرە خرێکە پێشگری دکتۆر و دختۆر لە جیاتی ناوی سیانی مرۆڤ لەرە، دەبن بە ناوی سەرکی.
بەزمەکە وای لێهاتووە بانگکردنی خەڵک بە ناوی خحی عەیبە بێت؛ بە من نەڵێی دکتۆر فان دختۆر، مەڵێت لە بکەم!
لە ئافاتی مادەی قات و بینباغیش هەر بگەڵێ!

لاو دیدەی گوترا، کێشەی ئەو بڕیارەی وەزیری خوێندنی باڵا لە هەڵە و راستی ئەو ڕیارێدا نییە، هەروەک کێشەکە لە فڕبوون و فڕنبوونی ئەو ماوەیش نییە کە بە هەی کەرنتینەوە دەرسەکان نەخوێنراون، بەڵکە کێشەکە لاو فڕکردنەی خانیبوونی قوتابی/خوێندکارەی کوردە بەو بڕیارە!
هەروەک کێشەکە لاو هاوڕێ بە فشە سڕیرکردنی ژیانی زانکۆ و خوێندن و خوێندەواریە. هەروەک پاویستی بە بیرکردنەوە لە خولیای خوێندن و داهێنانە لە لایەن ئەو تاکەکەسانەی کەمەگەوە.؛ بیرکردنەوێ لە

بەهای زانین لە دیدی مامۆستا و خوێندکار/قوتابیان لە پەیوەندی بە خوێندنەوە.

لەوەش هەژێندەنرتر، پرسیار ئەوەیە، ئاخۆ داهاتووی ئەم کوردستانە دامالێنراو و تانکراوە بە دەستی دڕێکیی و ناوکییەوە، فڕکردن ئەو نەوەیە بەمجۆرە تێگەیشتن و زانینە لە پڕوگرام، زانین و ئەخلاقی ڕەجەبیی و بندیواریی‌یەوە، چۆن بووە دەچێت؟

لێرەوە من ئەو ڕەوشەی پڕوگرام، وەک جومگەیەک لە کەی جومگەکانی جەستەی کۆمەڵگەوە، بە ڕەوشێک لە «Decadence»، واتە داماڵان، داوشان، داوخان لە بەهای زانین و بگرە بوونی بەهای چاکە دەبینم.

لێ بڕسڤی ئەو پرسیارە بە ئەو نەوەیە خەی دەمێنتەوە، ئەگەر بەو جۆرە ئاکارە لە خوێندن و پڕوگرامەیەی کە خوازرییەتی، فڕی ئێتیکی ژیانیکی ئێستێتیکی چاک بوو بیت!

هەندرێن

تێبینی! ئەو دوو وێنەیە، ئاماژەیە بە چەمکی پایدیا، واتە پڕوگرام لە ڕەژگاری گرێکی کۆن و بە دواوە. بە ئەوانەی بخوازن دەکارن بە ڕەگی چەمکی پڕوگرامدا بچنەوە.

قەدەری خەونی کورد: لە چەپێیی‌یەوە بۆ ڕاستڕەوی- کۆنپارێزی – هەندرێن

هەر جارەو بابەتێک لە ئەرشیڤی دەنگەکانەوە ……
http://dengekan.com/doc/2004/12/handren27.pdf

قەدەری خەونی کورد: لە چەپێیی‌یەوە بۆ ڕاستڕەوی- کۆنپارێزی

هەندرێن

دەروازەیەک

لە پنجایەکانی سەتەی بیستەوە بزاڤی سیاسیی و ڕۆشنبیریی کوردی، بە ئایدیۆلۆژی چەپڕەوییەی، کە لە گیان بەختکردنێکی ئیدیالی وێنەدەکرا، لە پێناو "خەون"ەکەیدا بە خەباتی چەکداری و ڕووبەڕووبوونەوە سەرقاڵ بوو. بەڵام هەڵە نییە ئەگەر بڵێین، پاش هەرەسی بلۆکی سۆڤیەت و بە تایبەتیش لەگەڵ بە دمگۆ بوونی ڕووخاندنی رژێمی سەدام و پڕۆژەی (بە دیمۆکراتیکردنی خۆرهەڵاتی نیوەڕاست) لەلایەن ئەمریکاو سەرکەکەی ج. بوش و سەرلەدوونانی تۆرێستان و چاوزەقکردنەوە لە رژێمی ئیران و سوریا، کە ئەمڕۆ کوردان لە هەموو کاتەکانی تر زێتر لە ئاستی هزر و دەروونییەوە لە بەردەم ئەم"خەونە"دا سەرگەردانترە. بۆیە ڕەنگە بشێ گەر ئەم نووسینە بەم پرسیارگەلە دەستپێبکات، ئەگەر یەکێک لێمان بپرسێت: ئەوە چییە کە کیشەی ئەو "خەونە"ی وەها ئاڵۆز کردووە/دەکا؟ یان: خەونی کورد/گوتاری نەتەوایەتی چییە و چۆنە؛ چۆن ئەو خەونە دەستنیشان دەکەی؟ هەبەت ڕەنگە هەر یەک لە ئێمە لەگەڵ خۆیدا بتوانێت بە چەندان ڕوانگە بەرسڤی ئەو پرسگەلە بداتەوە، لێ تا ئێستا نەمانتوانیووە پرسی "خەونی کورد" بە تەرزیکی تەواو بێ خەمان و ئەوانیتری بەرانبەر بەرجەستە بکەینەوە، یان وەڵامێکی ڕاشکاومان نییە بێ ئەوەی لەو سەرگەردانیی و عاسێ بوونە بەدەم ئەوخەونەوە بدارمان بکاتەوە.

هەر بۆیە ئاخاوتنی کورد لەسەر خەونەکەیدا هەمیشە تێدامان و خەمینە، یان لە زمان-گوتارێکی نادیار و ئاڵۆزکاودا دووبارە و داخراودا وێ دەبێت، خێی نمایشدەکا. بە واتەیەکی تر، ئاخۆەڕی کورد، لە تەواوی گفتوگۆییەکاندا، لەو زمانە و ڕەوانبێژییە داخوازیکراوەێ لاوازە کە بتوانێت کێی ئاڵۆزیی، هێکار، بەگە، ڕەگەز و سەرچاوەکانی ئەو "خەونە"ە لەو زمانە قەتیسماوەدا ئازاد و سەرفراز بکات. بە کورتی گەڕەکمە بێم، لە زمانی کوردییدا، گوتاری سیاسی کورد گوتارێکە لە زمانێکی شپرزە و ڕاڕادا خێی وێنە دەکا. لەم ڕوانگەیەوە دەبینین گفتوگۆییەکانی ئێمە هەمیشە بە بنبەست دەگەن و گرژیی و گەڵەلاوژە دەبیتە ئاکامگیریی بۆ پرسی خەونی کورد. نەبوونی زمانێکی تێکمە و ڕەوانبێژییەکی بە دەمار لە جەم مرۆی کورددا، ڕەنگە بگەڕێتەوە بۆ ئەو هێزە دەرکییەی کە هەمیشە، وەک قەدەرێک بیاردەر بووە لەسەر جەوکردنی ئاگایی کوردیدا. بۆیە من وەک گریمانەیەک لەم نووسینەدا، ئەو هیزە دەرکییە لە دوو هێزدا

بەرجەستە دەکەمەوە: چەپڕەوی -سۆسیالیزم) و (تێکەڵاوییەک لە لیبرالیزمی نوێ و ڕاستڕەوی – کۆنپارێزی). ئەوەی یەکەمیان، دوای شەڕی جیهانی دووەم و دابەشکردنی نەخشەکان بەسەر دوو بلۆکی ئیمپریالزم و سۆسیالیزمدا سەریهەڵدا. ئەو ڕۆگەیە بە هۆی چەوسانەوە تووندی نەتەوەوایەتیی و تانگانەی کۆمەڵایەتی، ئابووری …هتد، لە جیهانی لای ئێمەدا بە هەمان دەبات.

لە ئاکامی ئەوەدا چەپڕەوی بووە هێزێکی ڕەحی لە ماوەی نیو سەدەدا ئاوەز و ئاگایی مرۆی کوردی جڵەو کرد. ئەوەی دووەمیشیان، بە دیاریکردن، لە پاش ڕمانی بلۆکی سۆسیالیزم و قۆناغی دوای ڕاپەڕینی کوردستانی باشوور و دیلبوونی ئۆجەلان و سست بوونی شەڕی پیشمەرگەیی لە کوردستانی ڕۆژهەلاتدا. بەڵام دوای بڕیاردانی ئەمریکا بە ڕماندنی ڕژێمی سەدام ئیتر خەونی کورد بە یەکجاری لە بەرەی ڕاستڕەو-کۆناپارێزیدا ماڕە دەکریت. لێرەدا دەبێ ئەوە جەختبکەمەوە کە "لیبرالیزم" و "کۆنپارێزی"، لە ژێر لایەنی ئایدیۆلۆژییەوە لێکتر جودان، بەڵام، لای توێژی سیاسی و ڕووناکبیری کوردیدا ئەو دوو ئایدیۆلۆژییە، وەک یەک یان ناوون تەماشا دەکرێن. بە گشتیی بۆ ئەو توێژە، مانای ئەو ئایدیۆلۆژییانە لە ئازادی تاکە کەس و دێمۆکراتی و قسەگەلێکی وادا دەناسرێنەوە. بۆیە لەم نووسینەدا بەکارهێنانی هەر یەک لەو ئایدیۆلۆژییانە مەبەست ئاماژە کردنە بەو تێگەیشتنەی ئەو توێژە سیاسی و ڕووناکبیرییە.
لەم ڕوانگەیەوەیە بەندە هەوڵدەدات لە درێژەی ئەم نووسینەدا کاریگەریی و وردەکارییەکانی ئەو دوو هێزە دەرەکییە لەسەر "قەدەری خەونی کورد" ڕاڤە بکات.

هەر لێرەدا دەبێ بڵێم بەڕاستی ئێمە پێویستمان بە ئەفراندنی زمانێکە کە بتوانێ بە دەستاوێژ و بەگەی فرەوان کێشەکانی ئەم خەونەمان بۆ بخوێنێتەوە. چونکە بۆ نموونە کێی کورد هێشتا ناتوانێ بە ئاگاییەکی تێکەوە لە پەیوەندی کورد و ئەمریکا تێبگات. دواجار ئەمریکا بۆ کورد کراوەتە هێزێکی وەهمی، کە گوایە دەوڵەتی کوردیمان بۆ دروست دەکا، یان بە پێچەوانەوە، کە پێویستی بە کورد نەما خیانەت دەکا. هەبەت ئەم دوو جۆرە هەستە لێکدژە سەبارەت بە پەیوەندی کورد و ئەمریکا، ڕۆژانە لە ڕاگەیاندنە جیاوازەکانی کوردییدا هەمیشە دووپاتە دەکرێنەوە. هەر یەک لەو دوو ڕوانگانە لە یەک زمانی بیر کردنەوە سەرچاوە هەڵدەگرن: یان بە پەڕەوانکردنی ئەمریکایە، کە کورد ڕزگار دەکا، یانیش دژایەتیکردنی ئەمریکایە، کە داگیرکار و سەرمایەدار و دژی ئیسلامە… گەر سەرنج بدەین، تەواوی

دەماستی حیزبە بەناو ناسیۆنالیستەکانی کورد لە هەر چوار پارچەی کوردستاندا، هەمیشە بە زمانێکی لاواز و سافیلکانە لە بەرانبەر سەرکەکانی ئەمریکا دەئاخڤن. سوپاس و پیرۆزباییەکان بۆ ئەمریکا هەمیشە هەستێکی بەزەییانە و بێهێزانە بەرجەستە دەکەنەوە.

هەردەنگی کورد قەرزباری ئەمریکایە. نموونەی ئەو تەرزە رەوانبێژییە لاوازەش: هەر لە نامەکەی مام جەلال و کاک مەسعود بارزانییەوە بگرە تا بە حیزبەکانی کوردی ژێر دەستی سوریا تێدەپەڕێ و تا دەگاتە نامەی پیرۆزبایی سکرتێری حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، کە کێی ئەمانەش ویستی سیاسەتمەداری کورد دەستنیشان دەکات. هاوکاتیش لە پاڵ چەند گروپ و حیزبی جیاوازی مەیلە و کۆمۆنیستی تازە بابەت و گروپی ئیسلامی کوردی، میراتگرانی سلاحەدینی ئەیوبی، بڕێک رووناکبیری بۆلایەن و ئاکادیمی کوردیمان هەن، لە ژێر چەتری ئاگایی و رەخنەگرتن لە ئەقڵی بوش و رۆژئاوا، تا سەر ئێسقان دژایەتی سیاسەتی شەڕی رژێمی ئەمریکا بە دژی ئێراق و تێرۆریزم دەکا. یەکێک لەو رووناکبیرانە، کاک فاروق رەفیقە، کە دژایەتی کردنی ئەمریکا هانیدەدا پەنا بباتە بەر (چۆمسکی).

(*) لێرەدا بە هەڵەی دەزانم، گەر ئەو بۆچوونەی من لەسەر فاروق رەفیق بخرێتە بۆتەی هەمان ئەو بۆچوونانەی کە پاش کتێبەکەی، "ماڤێکی وێران و ویژدانێکی زامدار..." خرانە پاڵ ئەو، هەروا مەبەستم ئەوە نییە کە فاروق مافی نییە دژایەتی ئەمریکا و ئەقڵی رژێمەکەی بوش بکات، بەڵکو مەبەستی من کۆشەی لێکچوونی روانگەکانە لە دژایەتی و دەستایەتیدا، کۆشەی داوێنگیری ئەو پەنابردنەی کوردە بۆ ئیدیۆلی دەرەکی. ئەمە دەزانین چۆمسکی لە بواری زانستی زمان و رەخنەکانی بە دژی رژێمی بوش و ئیسرائیل ناسراوە.

بەڵام ئەمڕۆ لە رۆژئاوادا تەنیا کۆمۆنیست و بەشێک لە چەپە تووندڕەوەکان، گرینگی بە نووسینەکانی چۆمسکی دەدەن، چونکە ئەوان ئەمریکا بە سەرمایەدار و دژە سۆسیالیزم دەناسن. بۆ نموونە، لە وڵاتی سوێدا لەو سااڵنەی دوایی چاپخانەیەکی چەپڕەوکان بەشێک لە کتێبە سیاسییەکانی چۆمسکیان وەرگێڕا و چاپکرد، بۆیە چۆمسکی لەو ناوەندە چەپەش دەخوێنرێتەوە. گەرەکمە بڵێم، فاروق رەفیق نووسەرێکە، لە کتێبەکەی خۆیدا پشتگیری هزر و کولتووری (کۆنسێرڤاتیڤ) دەکا، چونکە بەرهەمهێنەری هزر و فەلسەفەی رەسەنی رۆژئاوایە...کەچی لە دژایەتی کردنی ئەمریکادا، پەنا بۆ چۆمسکی دەبات... هتد. ئەوەی من دەمەوێ بڵێم، لاینگیری حیزبی کوردی بۆ ئەمریکا و روانگەی فاروق رەفیق و کۆمۆنیست و ئیسلامییەکانی کوردی،

لە ئاکامدا بە یەک ئاراستەدا دەڕۆن.

ئەوەی کە لێکیان جیادەکاتەوە شێوازە نەک ناوەڕۆک و جیهانبینی. بە بڕوای من ئەمڕۆ کورد پێویستی بەوە نییە کە روونــاکبیر و سیاسەتمەدار پێی بڵێ ئەمریکا پاڵەوانە یان فاشیل و داگیرکار و ئەقڵی سەقەتە، بەڵکو کێشەی کورد ئەوەیە چۆن زمانێکی تێگەیشتن فەر بێت و بەکار بهێنێ لە پەیوەندیکردنی لەگەڵ ئەمریکادا. هەروا کێشەی کورد ئەوەیە کە چۆن لەم وەهمە رزگار بێت، ئەمریکا ئەو فریادڕەسە نییە کە دوا بڕیار لەسەر خەونی کورد لای ئەو دەدرێت. دواجاریش کێشەی کورد ئەوەیە چۆن لە جیاتی خۆ بە قەرزبار دانانی لە بەرانبەر ئەمریکا، ویستی خۆی و یادەوەریی خۆی بە یاد بهێنرێتەوە… هتد.

لەم روانگەیەوە ئەم دوو زمانە بە ئاواز جودا و بە ئاراستە وەکچووە بەرانبەر بە دەسەڵاتی ئەمڕۆی ئەمریکاوە، تەنیا بار قورسکردنی زمانی کوردییە، کە هیچکێیان ناتوانن وزە و هەنگاوێکی چاوەڕوانکراو بە ئاراستەکانی هزرکردنی کورد ببەخشن. ئەنجامی ئەو دوو تەرزە هزرکردنە لای کێی کورد لە شەڕە قسە و رقهەڵشتن دەچەقێت. بە واتایەکی تر، ئەو تەرزە بیرکردنەوە قالبگرتووەی کورد، زمانی کوردیی تووشی ڕێگایەک کردووە ، تەنیا بۆ قسە کردنە.

بۆیە زمان لەگەڵ خۆیدا دەپەیڤێ نەک گفتوگۆکردن لەگەڵ ئەوانیتردا، کە ئەمجۆرە قسە کردنەش نە کۆتایی هەیە و نە سەرەتا. ئەمەش وای لە زمانی کوردیی کردووە لە گوتنەوەی ئەزموون و زانیار و روانگە وەستاوەکاندا شپرزە بێت. دواجار ئەو تەرزە زمانە، کە لە ڕەش و سپیدا دەدوێ، توانایەکی نییە بۆ بەرجەستە کردنەوەی ئەو روانگە و ئەلتەرناتیڤە هزریانەی کە بتوانێ ئاسۆیە تازەکانمان بۆ ئاوەڕا بکاتەوە: ئەفراندنی پاڵەوانی خورافی یان دێواوی نموونەییە. لێرەدا بونیاتی بیر کردنەوەی کوردی دەکەوێتە ژێر پرسیارەوە: پاڵەوانەکان پاڵەوانی بکردارن. سەرەک واتای بچووکردنەوەی ناسەرەکە. دژمن خاسەتەکانیان بەبنەمایە. ڕوونتر بڵێم: لە لایەکی ئەمریکا دەستی کوردە و دەوڵەتی کوردیمان بۆ دادەمەزرێنێت، یان دوژمنی کوردە، سەرمایەدار و بەرژەوەندیخوازە… هتد.

لێرەوە لەبەردەم زمانی کوردییدا بواری دەربڕینکی تر نییە. دواجار زمانی کوردیی لە بەرجەستە کردنەوەی خەونی کوردیدا گیری خواردووە

بەهەمەحاڵ، دوای ڕونکردنەوەی بیرۆکەی ناوی ئەم بابەتە، هەوڵدەدەم چەمکە بیرۆکراوەکان بخەمە ڕوو. چەمکی "قەدەر" لای کورد بە ستراوەتەوە بە کۆشەی بەدەستهێنانی ڕزگاری کورد لە دەست داگیرکاران. بۆیە قەدەر لە زمانی کوردییدا هەمیشە ئاماژە بە هێزێک دەکا کە لە دەرەوەی توانای کوردە. چەمکی "خەون" لە دەربڕینی کوردییدا هەر تەنیا واتەی ئەو چاوەکییە نائاگایەی مرۆڤ نییە لە کاتی خەوتندا، بەڵکو بەرجەستە کردنەوەی پایە و پرسیاری هەزار ساڵەی کوردە. بە واتەیەکی تر، کێشەکە و کوردی سیخناخ کردووە. هاوکاتیش واتەی بە واقیعیکردنی بوونی کوردییە لە بۆیار و دیاریکردنی سەروەرییەکەیدا.

دەستەواژەی "چەپڕۆ و ڕاستڕۆ" هێمای ئەو هێزەیە کە بۆیار لەسەر خەونی کورد دەدات. "پێشکەوتنخوازی"، "پاشکەوتنخوازی" و "کۆنەپەرستی" ...هتد، چەمکزای ئەو چەپڕۆیەن و مالی کوردیان پێ کردۆتەوە.
هەبەت، بە دەست پێوەگرتنەوە دەڕۆم، ناکرێ ئەو نووسینە وەک بانگەشەیەک بۆ پاڕەوانخوازی و لێزانی من لێکبدرێتەوە، یان ورتر بڵێم، هەڵەیە ئەگەر خوێنەر وا تێبگات کە من بە ڕوانگەیەکی ڕەها بە دژی ئەو حزب و ئەم حزب؛ ئەو ڕوانگە یان ئەویتر وەستاوم. هاوکات کە لە چەپ/ڕاستڕۆوە دەدوێم، وەک دوو هێزی وەهمی لە هەسووڕاندنی خەون و ویستی کوردیدا، مەبەستم ئەوە نییە کە ئەمەیان لە ئەویتر بە باشتر بزانم. بەڵکو هەوڵی ئەم نووسینە هەوڵەستە کردنە لەسەر ئەو جۆرە زمانەی کورد کە خۆی لە دوو زمانی دژی تەواوکاری یەکتر نمایشدەکا، دواجاریش هەوڵی ئەم نووسینە ئاماژە کردنە بەو پاشخان هۆکار و هاندەرانەی کە چ ڕۆڵێکیان بینیووە لەسەر ئەو "خەونە بە کۆمەڵییەی کورد".

بە واتایاکی سادەتر، ئەم نووسینە بەدوا گەڕانی سەرجەمی بیرۆکەکان و جۆرێک لە خوێندنەوەیانە، نەک لایەنگیری یان دژایەتی بیرۆکەیەکان.
هاوکاتیش دەمەوێ بڵێم، کە چۆن "چەپڕۆیی" وەک ئایدۆلۆژییەکی زاڵ لە مێژوویەکی دیاریکراودا، توانی ببێتە هێزێکی وەهمی دەرکی، ڕوانگەیەکی سەرتاپایی و ئاوەزی کوردی جەوبکا، ئەمەش توانی خەسڵەت و نیشانەی خۆی لەسەر وێنەی سیاسی و ڕووناکبیریی کوردییدا بەجێبهێڵێت، ئەویش: هەستی خۆ بە قوربانی دانان، خود سڕینەوە و خووگرتن بە ڕاستییەکی ڕەهاگەرایی. بۆیە ڕۆحی کوردی هەمیشە بە چاوی دەرەکی ناسنامە و وێنای خۆی بینیووە. لە ئاکامی ئەو

چەپ□□یی کوردیەوە□، بوونی کورد و□نەیەکی خەیا□ی وەردەگر□ت، کە زیاتر لە جیهانبینی ئایینی نزیک دەب□تەوە تا ئاوەوزگریی. لە کات□کدا ئەوەمان لە یاد ب□، کە چەپ□□یی لە بنە□ەتدا بەرهەمی پر□ژەی م□دەرنیت□ و ئاوزخوازیی ر□ژئاواییە.

بە□ام دوای هەرەسی س□قیەت و ک□تایی هاتنی شە□ی سارد و بە دواهاتنی شەپ□□ی جیهانگیریی و هە□وەشاندنەوەی روانگە ئایدی□□ژییە با□ادەستەکانەوە، یان بە واتای هزرقانی پ□ستمەدەرنیستی فەرەنسی، ل□وتار "ک□تایی هاتنی داستانە مەزنەکان" و ل□دانی ئاوازە تازەکان و دواجاریش با□ادەستی ئەمریکا وەک تاکە دەسە□اتکی سیاسی و راستی…هتد، ئیتر ئاوازی نووسەر و سیاسی کوردی تووشی لەنگی دەب□. لە بەردەوامی ئەو پر□سەی گ□□انەدا، ل□دانی رژ□می سەدام بەدەستی دەسە□اتداری ئەمریکا و بە دوا داهاتنی روخانی سەدام، د□خ□کی تازە لە روانگەی مر□ی دەم□استی سیاسی و رووناکبیری کورد د□نگ□تە ئاراوە و خەونی کوردیش دەکەو□تە دەست قەدەر□کی تر کە ناوی راست□□ەی/لیبرالیزمی نو□یە□. ئیتر لە ماوەی سا□□کدا، کە هەشتا دەستەواژەی "سەسیالیزم" وەک دوا ئامانج، لە پەیەوە پر□گرامی حیزبە بەناو ناسی□نالیست و مەیلە و چەپ□□کاندا نەسا□ووەوە□، کەچی جارج ب□ش و ئایدی□□ژییە راست□□ەکەی دەب□تە سەرچاوە و قەدەری خەونی کورد.

جەگەی ئاماژەیە، گەر دو□نگ□ لە ژ□ر بەوی چەپ□□ییدا چینی کر□کار و رووتە□ە، پا□نەری بیرکردنەوەی سیاسی و ئەخلاقی کوردی بوو، کەچی ئەم□ حیزبە ک□نپار□زەکەی ب□ش دەب□تە ئەو پا□نەرە، کە ب□رژوا و پارەدار لە پشتەوەی ئامادەنە. لە کات□کدا ک□مەگەی کوردی، دوای ئەو و□رانکاریە هەشتا خ□ی ب□ ئەو تەرزە ئایدی□□ژییە ئامادە نەکردووە.
بە□ام ب□ ئەوەی کەم□ک بە وردی لە مەبەستی ئەم نووسینە تێبگەین، دەب□ بە کورتی بیر□کەی تیۆری "چەپ□□ی-سەسیالیزم" و "راست□□ی-ک□نپار□زی" نمایش بکر□ن.

روانگە بنە□ەتییەکانی چەپ□□یی

واتەی چەپ□□یی لەم نووسینەدا باسکردنی م□ژووی دیدە جودایەکانی نییە، بە□کو مەبەست لەو ئایدی□□ژیەیە کە وەک ب□وایەکی م□تافیزیکی ب□ ماوەی نیو سەدە بەسەر ئاوەزی کورد، ز□رینەی هەزی سیاسی و نووسەری کوردییەوە با□ادەست بوو. داستانی ئەو دەستەواژەیە لە جەم ئەو هەزەی کورد گرینگیەکی نەبووە. بە□ام ئەو

دەستەواژەیە لە سەروبەندی شۆشی فەرەنسییەوە سەریهەدا و دواجاریش لە کارل مارکسەوە تا لینین روانگەیەکی تری وەرگرت. لە کاتی شۆشی فەەنسسیدا بەو کەسانە دەگووترا کە لە پارلەماندا لە دەستە چەپ دادانیسشتن و لایەنگیری پەرلەمەنتاری بوون. بەام لە ئاستی تۆوریی و بەلای چەپیی سەر بە مارکسیزم، سەرچاوە ئابووری دەبێ بچێتە گیرفانی دەوەت و دواجار دەوەت خێی ئەو سەرچاوە ئابووریییە بەسەر هاووەاتیاندا دابەشدەکا، کە ئەمەش بنەمای ئابووری –سیاسی مارکسیزمە. لە روانگەی سیاسییەوە دەبێ هەموو خەک یەکسان بن و لە مافەکاندا یەک پایە و نرخییان هەبێت. لەم روانگە کۆلێکتیڤەوە تاکەکەس ئازاد و یەکسان دەبێت. مولکداری تاکەکەسی جێگەی لە رژێمکی چەپیی نابێتەوە.

سۆشیال دەمۆکراتەکان یان سۆشیال لیبرالییەکان وەک نموونەیەک لە چەپیی توانیان دیدی ئابووری لیبرالییانە تێکەاوی تۆزی ئابووری-سیاسی مارکسیزم بکەن. لەو روانگەیەوە کە دەبێ هەموو کەمە باجبدات بە دەوەت. بەام سۆشیال دەمۆکراتەکان ئەو سەرچاوە ئابووریییە بەسەر ئۆرگان و فابریکە جیاوازەکانی دەرەوەی دەوەت دەبەشدەکەن. لەو سیستەمەدا ئەرکی دەوەت جێبەجێ کردنی پێداویستییە بنەەتییەکانی کەمەگەیە ، بەام لە ئاست بوژانەوەی ئابووریدا بیرکەی لیبرالیزم پیادە دەکەن. لەوەدا تاکەکەس دەتوانێ لە کێبەرکێ و کاری ئابووریدا ئازاد بێت. واتا جیاوازی توانای تاکەکەسەکان نابێتە کۆشەی کۆلێکتیش. بەلای سۆشیال دەمۆکراتەکانەوە تاکەکەس لە رووی گەشەی ئابووریییەوە دەتوانێ لە دەرەوەی کۆلێکتیڤدا گەشە بکا، کە ئەمەش زیاتر دیدکی لیبرالییە تا مارکسیزم.

بەام چەپیی کوردی بە دەربینکی سادە، بە حیزب و تاکەکەسی رووناکبیرەوە، هەگری ستالینزمە. بێیە بە گشتیی بە روانگەی حیزب و رووناکبیری کوردیی سەر بە چەپ گەر لاینگیری نەبیت، ئەوە دەبیە دوژمنی، ئەمەش دیدکی سەرکوتکەرانەیە و نیو سەدە پانتایی سیاسی و رۆشنبیریی کوردی گۆشکرد. بێیە لە جیهانی سیاسی و رۆشنبیریی کوردییدا هەموو جیاوازییەک مانای دژ وەردەگرێت. وەای ئەمەش دوای هەرەسی بلۆکی سۆڤیەت چەپیی کوردی، لە جیاتی چاکسازی خێی، زیاتر بەرەو گروپکی داخراوی فەندمەنتال رێیشت.

روانگە بنەەتییەکانی راستیی-کۆنپارێزی

کۆنسێرڤاتیزم یان کۆنپارێزی واتای پاراستن یان هۆشتنەوە

دەگەیەنێت. ئەدمۆن بورکی ئینگلیز بوو کە ناسراوترین هەڵگری ئەو بیرۆکەیە. ئەو پیاوە دژی روانگەکانی شۆشی فەرەنسی بوو. لە ساڵی 1790 بۆرک پێی لەسەر دابونەریتی کۆنی فەرەنسی داگرت. بورک پێی وابوو خوا و پاشا بۆیاریان داواە کە مرۆڤەکان دەبێ ببنە خاوەنی دەوڵەت.

لە روانگەی کۆنپارێزەکانەوە ئەرکی سەرەکی مرۆڤ نواندنی دڵسۆزیە بەرانبەر بە دەوڵەت، دەبێ دەوڵەت بە هی خۆی بزانێت. بۆیە ئەوان دەوڵەت بە خودی جەستەی مرۆڤ دەچوونن. چونکە لەو دەوڵەتەدا هەر کەسە و ئەرکێکی تایبەتی خۆی هەیە. لە رژێمێکی کۆنپارێزدا هەبوونی هەرارکیەکی کۆمەڵایەتی، گرینگی خۆی هەیە. لەوێدا توێژێک لە کۆمەڵ دەبێ باڵادەست بێت. هاوکاتیش کۆسە رۆشکی گرینگ دەبینێ لە فۆرکردنی چاکەدا. بۆیە لە سیستەمی کۆنپارێزدا، هەروەک دەبینین کە کۆسە لە ئەمریکادا رۆڵی پشتیوانی دەوڵەت و حیزبی کۆماری دەگێڕێت.
بە شێوەیەکی گشتیی دیدی کۆنپارێزی نوێ، لە پرسەی حوکمدا: جەخت لەسەر بەردەوامی، نەگۆڕی دابونەریت، سیستەمی دادوەری، مولکایەتی، تاکایەتی و گروپ لە بەرانبەر دەسەڵاتدا دەکاتەوە.

بە ڕای ئەو کۆنپارێزە نوێیەوە کە حوکمڕانی سیاسی دەبێت بە باشی پابەند بێ بە دادوەری گشتییەوە، وەک ئەوەی کە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا پەیڕەو دەکرێ. لەو سیستەمەدا دادگای باڵا دەتوانێت بۆیاری سیاسی هەڵوەشێنێتەوە، لەوێدا گەر دادگای باڵا بزانێت ئەو بۆیارە لەگەڵ دادوەری ناکۆکە دەتوانێت ڕەتیبکاتەوە. بۆیە لە ئەمریکادا دادگای باڵا بە جۆگرییەکی لەباری پاشایەتی دادەنرێت. زۆرێک پێیان وایە ئەو جۆرە دادگایە، وەک هەمایەک لە جۆگەی پاشا ڕۆڵی یەکگرتنی نەتەوە دەگێڕێت. هاوکاتیش خەزان بەلای کۆنپارێزەکانەوە پێکهێنەری بنەمای کۆمەڵگایە. بازاری ئابووری لە سیستەمی کۆنپارێزیدا بەربەرەکانێی دەستەوەردانی دەوڵەت دەکات، کە ئەمەش بوژانەوەی دەوڵەت. دواجار لە روانگەی کۆنپارێزەکانەوە لە کۆمەڵگادا هیچ هاوئاهەنگیەکی نموونەیی یان دابەروەرانەی ڕەها لە گۆڕدا نییە. ئامانجی سیاسی کۆنپارێزەکان زەمینە خۆشکردنی ژیانی هاووڵاتییانە، نەک بۆگەرد کردنی ژیان.

بۆیە ئەوان یەکاسانی و پاکی بە مەحاڵ دەبینن. بەڵام لای کۆنپارێز، نەتەوە کاکڵەی کۆمەڵە. لێرەوە بەرگری کردن لە نەتەوە دەکەوێتە پێش هەموو شتێک، هەروەک ئەو دیدە لە ئاخاوتنەکانی جۆرج بوش و حیزبەی بە ڕاشکاوی بەرجەستە دەکرێتەوە. بۆیە تەواوی کۆنپارێز-

راستەیەکان لەسەر ئەوە سوورن کە دەبێ بەرگرییەکی سەربازی تەکمە و گەورە هەبێت تا بتوانێت کۆمەگە یان دەوڵەتی نەتەوەیی بپارێزێت. ئەمەش لە دەسەڵاتی ئەمریکای ئەمڕۆدا بەرچاوە.

چەپڕەیی و قەدەری خەونی کورد

هەر لە ناوەڕاستی سەتەی بیستەوە، یان زیاتر لە حەفتایەکانەوە، چەپڕەیی یان سۆسیالیزم دەبێتە ئاینێک کورد بە خۆیەوە سەرمەست دەکا. سۆسیالیزم وەک سەرچاوەی هەزێکی باڵادەست، کە گوایە رزگاریکاری گەلانی بندەستە و بە گشتییش کۆشەی چەوساندنەوەی چینی هەژار و کرێکار جەغتەکاتەوە، دەبێتە بزوێنەری روحی کورد. دواجار ئەو ئایدەاڵۆژییە وەک هەزێکی مێتافیزیکی سەکار، توانی ویستی ناوەکی کورد فەرامۆشبکا و خەونی خۆی بداتە دەست قەدەرێکی دەرەکی. ئەمەش هەر تەنیا کۆشەیەک نەبوو کە کورد دەرگیری بێت، بەکو زەرینەی بزاڤی سیاسی و ڕۆشنبیریی وڵاتانی ئەفریکا و لاتین ئەمریکا و دونیای ئیسلامی بوون بە وابەستەی بلۆکی سۆسیالیزم. بەڵام ڕەنگە ئەو ئایدەاڵۆژییە چەپڕەییە لە هەر ناوچەیەک، بە گوێرەی پێکهاتی کولتووری و کۆمەڵایەتی ناوچەکان، ڕەنگی خۆی وەرگرتبێت. بەڵام لە ڕۆژهەاڵت بە گشتیی و لە کوردستاندا بە تایبەتی، جێگەی بڕوا و ئایینی ئیسلامی گرتەوە، یان لەسەر ئەو ڕوانگەیەکی خورافی قاڵبەڕۆژ بوو.

چونکە دڵخی هەژاری و ڕۆژەی زەری نەخوێندەواری لە جیهانی ئیسلامی و کوردیدا بە تایبەتی، زەمینە خۆشکەری ئەو ئایدەاڵۆژیە بوو. قسەگەلێکی وەک: یەکسانی، برایەتی و پەسندانی چینی هەژار، زیاتر لە ئاوازی خوتبەی ئایینی نزیکە تا واقیعیەتی ژیان و چارەسەرییە کۆنکرێتەکان. بە کورتی پێکهات و بونیاتی ئابووری و ئاگایی سیاسی کۆمەگەی کورد لە هەموو بەشەکانی جەستەی کوردستاندا، جێگەی ئیسلامی گرتەوە، کە وەک هەزێکی قەدەرهەگر،خەونەکانی خۆی بە مەیسەر دەکا.

هەر بۆیە سەرچاوەی سۆسیالیزم بۆ تەواوی بزاڤی کورد بوو بە ئامانجی کۆتایی. ڕەنگە جێگەی ئاماژە بێ، کە لە ژێر کایەی ئەو ئایدەاڵۆژییە ئۆتۆپیەدا، مرۆی سیاسی و ڕووناکبیریی کوردی دەبوو گیانفیداکار بێت. واتا خاسەتی خۆبەختکردن و فەرامۆشکردنی خود و بەرژەوەندییەکانی خۆی...هتد، بوو بە وێنای ئیدیالی مرۆی سیاسەتمەدار و ڕووناکبیریی بەاستی.
لە سەرمەستی ئەو ئایدیاڵۆژییدا نەوەی حەفتا و نیوەی هەشتایەکانی

کورد، بە پێچەوانەی نەوەی دوای هەرەسی بلۆکی چەپ٠٠یی، هەموو خەونە تایبەتییەکانی کرد بە قوربانی خەباتی چەکداری و ونبوون لە چاوەوانییە خەیاڵییەکان. هاوکاتیش لە هەر چوار لەتی کوردستاندا، کوردی کۆمۆنیست لە عەرەب و فارس و تورک زۆدەتر سەرگەم بوو بە برایەتی و نۆونەتەوەیی و پاراستنی چوارچێوەی ئەو وڵاتە داگیرکەرانەوە، بێ ئەوەی لە رەهەندەکانی ئەو بانگەشانە بە ئاگا بێت. هەر بۆیە بەشێکی فرەی کورد لەبەر ئەو سەرمەستییە، تا ئەم٠٠ش بەبەرییە لە زمان و مێژوو و کولتووری کوردی، گوایە ئەوە پاشکەوتنخوازی و نەتەوەپەرستییە، کەچی نەتەوەی باڵادەست ئەو روحە سافیلەکەیەی پێ کرد لە روحی شۆڤینییەیەتی خۆیەوە.

بێ نموونە تا ئەم٠٠ش حیزبی شیوعی سوریا، کە لەوێدا لە هەموو مافێک بێبەشە، کەچی کورد چاڵاکترین توێژی هێزی ئەو حیزبەیە. بۆیە تا ئێستاش ئەو حیزبە بەرانبەر بە کورد یەکێکە لە شۆڤینترین حیزبە چەپ٠٠ەوەکانی ئەو ناوچەیە. هەوڵستی ئەو حیزبە لە سەرهەدانی کوردی ئەو بەشە، تەنانەت لە حیزبی بەعسی دەسەاڵتدار شۆڤینتر بوو. قەدەری باکووری کوردستان هەمان وێنەی لەتەکانی کوردستانی بە خۆیەوە بینییەوە.
وا٠٠ای ئەمەش، لە ئێراندا، تەواوی چەپ٠٠کان، تا ئەم٠٠ش، بە ئایدیۆلۆژی شۆڤینینانەی ئێرانی جەوی کوردی گرتووە.

جێگەی سەرنجە، لە روانگەی وێنای کۆمۆنیستی خەبەختکار، لە برادارێکی کۆمەڵەی ئێرانم بیست، کاتێ مانسوور حیکمەت لە دەرەوە چوو بوو بۆ کوردستان، پێتینە کرێکاری و شەوەی جل و بەرگەکەی، ئەندامانی کوردی حیزبی کۆمەڵەی شاگەشکە و بووراند بۆوە. بەڵای ئەوانەوە مەسنوور وەک فارسێک کە لە ئەوروپا ژیانوە، چۆن وا سادە و ساکارە! واتا مەنسوور وەک ئەکتەرێکی خەباتگ٠٠ و کۆمۆنیست دەبێتە باوکێکی روحی مرۆی کورد.

لێرەوە دەبینین، خەونی کورد لە قۆناغی چەپ٠٠ییدا، قەدەرێکی دەرەکی، بەناوی نۆونەتەوەیی و برایەتی و لە خێ بووردوویی ئاوەز و گیانی سافیلکەی گۆشدەکا. ئەمەش بوو بە فەرام٠٠شکردنی ویستی کورد، دواجار ئەو تەرزە ئایدیۆلۆژییە بە گۆشەیەک لەو بەهەشتە میواندارێ کوردی نەکرد، تاوەکو لە چاوەوانی ئەو خەونە شەکەتەیدا سەرفرازی بکا. بۆیە وێنای ئەو بەهەشتە، پاش کابووونەوە و رمانی سۆڤیەت و هاتنی ئەمریکا، کە لای زۆرینەی هێزی سیاسی و رووناکبیری کورد، بە ئیمپریالیزم دادەنرا، بوو بە ئەو بەهەشتە بەڕاندراوەی، کە ئێستا سەرگەرمی کردووین.

لەرەوە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێ کە بزاڤی سیاسی کورد هەمیشە دەقی بەوە گرتووە، هەروەک بەخت ئەوەی کردبێت، کە قەدەری خەونەکەی، نووشست و تێکشکانەکانی لە هێزە دەرەکییەکان مارە بکات. هەر بۆیە لە ئاخافتن، یان زمان-گوتاری کوردیدا تەواوی کێشەکان دەخرێتە سەر شانی هێکارە دەرەکییەکان. بە واتەیەکی تر، هەر لە پاش پەیمانی سیڤەر و لۆزانەوە، کە دوو پەیماننامەی دوای هەردوو شەڕی جیهانی بوو، بزاڤی کوردی بۆ دەستنیشانکردنی مافەکانی بۆبەری بووە لە ویستی بۆیاری ناوەکی خۆی. هۆی خۆیەتی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ بنەمای ئەو بۆواداریەی کە کورد کە بە شێوەیەکی خۆشباوەڕ، ئایدیاڵۆژی چەپڕەوی و ویستی دەرکی پیادە دەکات، بۆ ئەوەی بۆ هێزە ناوەکییاکانی خۆی وەفادار بێت. لە ئاکامی ئەمەدا، کە ئێستاش چەپڕەوی لە کن کوردە لیبرالیستە تازە بابەتەکانەوە وێنەی ئەزموونێکی دزێوی وەرگرتووە، لە جێگەی ئەوەدا، لیبرالیزم شوێنی ئەو پیرۆزییەی گرتەوە.
هەر بۆیە ئێستا بزاڤی کوردیی و دەمڕاستە رووناکبیرەکەی لە هەموو لەتەکانی کوردستاندا بە هەمان روانگەی چەپڕەوییەکەی پێشوویەوە، قەدەری خەونی کوردیان دە قەبەر لیبرالیزم و راستڕەوی ئەمریکای بەش کردووە.

خەونی کورد لە چاوەڕوانی راستڕەوییدا

ئەگەر لەسەر ئاوازی ئەو گوتەیەی نیتشە: "خودا مرد"، ئێمەش بڵێین، چەپڕەوی کوردی مرد. بەڵام راستڕەوی جێگەی ئەو خوایە چەپڕەوەی کوردی گرتەوە کە خەونی کوردی بەدینەهێنا. لەم روانگەیەوە ئیتر هەر لە دوای مردنی خوای قەدەری کێنینەی کورد: چەپییەوە، بە جۆرێک لە جۆرەکان، کەی بزاڤی کوردی لە چاوەڕوانی ئەو خوایە بەناو کێنپارێزی یان راستڕەوییە دایە، کە ئەمڕۆ بۆ یان سبەی ئەمریکا ئەو خەونە سیاسیەی کوردمان بۆ دابین دەکات. هەبەت لە رووی ئایدیاڵۆژییەوە "راستڕەوی" و "چەپڕەوی" زۆر جیاوازیان لەگەڵ یەکتردا هەیە، بەڵام لە کن تۆڕی سیاسی و رووناکبیری ئەمڕۆی کوردیدا، ئەوەندی من بزانم، یەک واتەی وەرگرتوو.

وەک گوتمان بۆ نیو سەدە سۆڤیەتی گۆرین بۆی مەیسەر نەکردین. کەواتە کورد تەنیا خودایەکانی گۆڕیەوە. ئەگەر لە دیدی نیتشە "خوا مراندن"، مەبەست لە گەڕانەوەی مرۆڤ بۆ بۆ ویستی خۆی و پیادەکردنی هێز، کەچی بۆ کورد گەڕانە بە دوای هێز یان ئایدیاڵۆژییەکی تر کە لە دەرەوەی ویستی خۆی و هێزی ناوەکی خۆیەتی. دواجار ئیشی کورد خۆڤێدانە لە باوەشی خوایەکی مردووەوە بۆ باوەشی خوایەکی تازە؛ بە

پاڵەوانکردنی هێزی راستڕەوی ئەمریکا و فەرامۆشکردنی ئەزموونی تێکشکاوی چەپڕەوییە.
کێشەی کورد لە هەڵبژاردنی هێزە دەرەکییەکاندا هەمیشە کەژو هەوایەکی جیهانی لە پشتەوە بووە. گەر لە سەردەمی چەپڕەویدا سۆسیالیزم و سۆڤیەت وەناى پشتیوانی گەلانی زۆرلێکراو و کۆلەواران بوو، ئێستا بە فرەبوونی بازاڕ و کاڵا و خودپەرستی و تاکگەرایی مرۆڤەکان،ن وەنەی مرۆڤی سەرکەوتووە…هتد.

ئەمڕۆ ماددە و بە سەنتەر بوونی خوێستی مرۆڤ و هەودا بوون بە دوای کەل و پەل، دوا ئامانجی ژیانی کۆمەڵگەیەکانە. ئەو ماشێنەی کە بە ناوی بە جیهانیببوون-گڵوبالیزم ژیان و روانگەکانی مرۆڤ دادەهێنێت، ئیتر نە بیرکەکان و نە خودی مرۆڤیش لە توانای نەماوە خاوەن بنەمایەکی دیاریکراو بن. ئاکامی ئەو دیاردەیەش شپرزە بوونی بونیاتی مرۆڤ و ژیانە، کە بە مەرجەکانی ئەو هەموو گێانە راناگات. گەرچی رەنگە هێشتا ئەو ماشێنە بە ناو گڵوبالیزمە بە تەواە لێکچڕاوەکانی ناخی کۆمەڵگەی کوردی داگیر نەکرد بێت، بەڵام لە باری دەروونی، ئاگایی و خواستی پەیوەندییەکان توانیوویەتی مرۆی کوردیش بە مێدەکانی و مەرجەکانی سەوداسەر بکات. لە ئاکامی ئەمەشدا تەوی بونیاتێکی خودویستانەی لە کۆمەڵگای کوردیدا چاندووە، کە لە مەیلی کەرەسە و مێدەو فۆرم پەرستی …هتد، دەسکەوتی ئابووریدا زەقدەبێتەوە. ئەو پرۆسە تازەیەش نەک هەر بەیار لەسەر تاکی کوردی دەدات، بەڵکو بە کاریگەرییەکانی پێکهاتی کوردی کردووە بە خولیایەک بێ بوونە ئامراز لە پێناوی تێر کردنی خود.
هەبەت لە روانگەی تێوریییەوە لە نوان بەجیهانیببوون و جیهانگیریدا جیاوازییەک هەیە، کە دەبێ بیری لێبکەیەنەوە: لەم نووسینەدا بەجیهانیببوون، دیاردەی باڵادەستی بازاڕ و لێکدانەوە نێگەتیڤەکان دەگرێتەوە. چونکە جیهانگیری-گڵوبالێت لە ئاستی تێوریدا روانگە هزری کۆمەاڵیەتی کولتوریییەکان بە گشتیی دەگرێتەوە، لێرەوە گەر دوێنێ، لە ژێر کاریگەری چەپڕەویدا کورد دوور لە ویستی خود و خولیای کەرەسە خێی بە گیانێکی بە کۆمەڵی مرۆی ئیدیالی پەرەوەردە دەکرد، کەچی ئەمڕۆ بە پێچەوانەوە، خود و بەرژەوەندی، بگرە لە کاری سیاسیشدا، بێتە ئایدیال و پاڵەوانی مرۆی کورد. بە واتایەکی تر، گەر دوێنێ کورد سەرقاڵ بووبێ بە چاڵاکی سیاسی و ڕشنبیریی، وەک ئەرکێکی نەتەوەیی و ئەخلاقی…هتد، کەچی ئەمڕۆ توژی سیاسی و ڕووناکبیریی کوردی، لە پێناو بە سەنتەر کردنی خود و خواستە دەسەاتخوازەکەی، حەودالە بە دوای خۆ گونجاندن لەگەڵ دەسەاتی خاوەن ماددە و هێزی باودا.

دواجار خەمی ئەمڕۆی تۆژەکان، بە سیاسی، ڕووناکبیرەوە، بە دەراوێتەکردنی دەگمەنێک لەو تۆژانە ، بێ نموونە، بێ لاوی کوردی تازە بابەت، "پەیوان"ی لەوەدا دەبینێتەوە کە ببێتە گۆرانبێژێکی مەیلە و ئەوروپی و لە "کلیپ"ێکدا، وەک گۆرانیبێژە ڕۆژئاواییەکان، بە وێنەی ئێتەمبیل و کیژێکی قژکاڵەوە، یان بە ئاوازی لەنجە و لاری کچە گۆرانینێژە pop و Rock ەکان لە شاشەی تەلەڤیزیۆن پیشانبدرێ، تاکو کیژ و کوڕی کورد لە ناوەوە و دەرەوەدا بە خۆیەوە سەر سام بکات. هاوکاتیش لە ئاستی کۆمەڵدا، ئێتەمبیل و تەلەڤزیۆن مۆبایل و خانوو؛ دەسکەوتە فۆرمالیتێیەکان، ئاواتی سەرەکی مرۆی کوردی پێکدەهێنێت. بە کورتی، بە واتەی مرۆی کورد، گەر دوا مۆدێلی ماشێنت لە ژێر نەبێ کەس بە "پیاو"ت دانانێت.

ئەمڕۆ کەسێکی ڕووناکبیر و لێزان لە کن کورددا، پایەی تێگەیشتن نییە لە ئاستی زانین و ئاوەز؛ چاڵاک بوون لە بوارێکی سیاسی کۆمەڵایەتی، سیاسی و ڕۆشنبیریی، وێنای کەسی سەرکەتوو نییە، بەکو دەوڵەمەندی و ئامانجی خود کردنە نۆوەند و موڵکداریی تایبەتی، یان خەمی ڕووناکبیری زار قەبارەی ئەمڕۆی کورد، دەرکەوتن و جێگە خۆشکردنە لە کەناڵ و نۆوەندە گەورەکانی دەسەڵات…هتد. بە واتەیەکی تر، لە ڕوانگەی ئەو پشتینە جیهانگیریی و "بوش"گەراییەی کە پێشتر ئاماژەم بێ کرد، زاراوە سیلاک بووەکانی وەک ئازادی تاکەکەس، دێمۆکراتی، کۆمەڵگەی مەدەنی، فێمینیزم و قسەگەلێکی لەم تەرزانە بۆتە ڕێگەخۆشکەر بێ هەموو مەیل و کردەیەکی ناەوا.

ئەمەش سەرەتای کولتوور و نەریتێکە کە بوودەیی و کولتوری جەبی، یان گەلاوژەی خودویستی لە پشتەوەیە، نەک وەرچەرخان و گەشەی ئاوەز و مەعریفە. بەرهەمی ئەو مادە بە جیهانیببوونە و "لیبرالیزم"گرییە نوێباوەی کورد، بەهای فەرامۆشکردنی ویستی سەربەخۆیی و بە پەاوزکردن، یان بە کەرەسە و فۆرمکردنی "خەونی کورد" ە، نەک گۆڕانکی بونیادی لە ئەزموونی تاڵی کوردیدا. ئەو دیاردە نوێباوەی کورد بە بیانی ئەوەی کە دونیا گۆاوە، یان گوایە "سەردەمی گلوبال، تاکگەرایی، نەمانی خەونی دەوڵەتی کوردی و… هتد، بیە دەبێ کوردیش واز لە داوای خەبات بێ خەونی کورد بێنێت و خەریکی گووتنەوەی ئەو دەستەواژە و قسەگەلە بێت کە ماشێنی بەجیهانیبوون و بازاڕی سەرمایەداری و لیبرالیزمی نوێ بە ڕەواجی کردووە. بەهەمەحاڵ.

بەڵام ئەگەر ئەو ڕوانگەیە بەرهەمی لیبرالیزم و کۆنسێرڤەتیڤی نوێ بێت؛ پێستمدێرنیزم وەک بنەمایەکی هزر لە پشتەوەی بێت، کە

بەرهەمی کۆنتۆکستی ئەو قۆناغە هەمەجۆرانەی ڕۆژئاوان. کەچی ئەو ڕوانگە لەگەڵ ئامادە بوونی بەژن و باڵای سەربازەکانی ئەمریکا لە عێراقدا، لە هیکڵا پەنگدەداتەوە و ڕوحی کورد لەگەڵ خۆیدا ڕادەپێچێت، بۆ ئەوەی بوونی کورد لۆژیکێکی بۆ ئەو ڕوانگە تازەیە هەبێت. لە کاتێکدا، ئەگەر ئەو ڕوانگە تازانەی ئاماژەیان پێکرا، لە ئەورووپا بە لۆژیکی لیبرالیزمی نوێدا بناسرێن، کەچی جۆرج بۆش لە سەرچاوەیەکی مەسیحگەراییەوە پیادەی ئەو ڕوانگە تازانە و سیاسەتی دەرەکیە دەکا. جۆگەی سەرنجە، ئەو ڕوانگە و مانایانە لای ئێمە دەبنە باو و مادەی دەڤێکی، بۆ ئەوەی پرسیار بکەین، ئێمە لە کوێن و بەچی و چۆن لەگەڵ ئەو دیاردانە مامەڵە بکەین!
وەڵای ئەمانەش، لە بیرمان نەچێت پاش هاتنی هێزی ئەمریکا بۆ عێراق، هەموو بەهایە ئەخلاقی و ئایدۆلۆگی کۆنپارێزی بۆش، کە بۆرژوا و سەرمایەدارەکانی ئەمریکا بە خۆیەوە دەگرێتەوە، ئەمەش، بۆ ئەوەی ئێمە ئاگامان لێ بێت، ئەخلاقی خۆیستی بەخشی بە توێژی سیاسی و ڕووناکبیری کورد.

کەچی چەپێیی پێشووی کورد، چونکە ڕوانگەی دژە مولکداری تاکەکەسی ئایدیالی بوو، ئەمەش ڕوحێکی قوربانی و خود فەرامۆشکردن و وەهمی مرۆی ئایدیالی گۆشکرد. بۆیە کاری بە کەمەی و گیانفیداکاریی و خۆبەختکردن لە پێناو کەمەڵ...هتد، جۆگەی پایەداری و نموونەی مرۆی چاکە بوو بۆ کورد. ئەمەش بوو بە وێنەیەک بۆ مرۆی سیاسی و ڕووناکبیر، کە پێ بوو لە دووانەیی؛ بە ڕووکەش ئازادیخواز و خەباتگێڕ بوو، بە ناوەڕۆکیش هەڵپەرست و ساختە بوو. بەڵام دواجار ئەو ڕووکەشیە وێنای ئایدیالی بوو بۆ نموونەی مرۆی ڕووناکبیر و سیاسی. کەواتە خەونی کورد لە گیانی مەیلەو ئایدیالی و ئایینی بەرجەستە دەکرایەوە.

لێرەوە ئەرکی ڕووناکبیری جیاوازی کورد، گەانەوەیە بۆ ماڵی ڕۆشنبیریی کوردی بۆ ئەوەی بتوانێت سەرچاوەیەکی ڕۆشنبیریی کوردی دەستەبەر بکا بۆ خوێندنەوەی ڕوانگە ڕۆشنبیرییەکانی "ئەویتر". دەگمەنی ئەو زمانە جیاوازە لە پانتایی ڕووناکبیری کوردی ئەمڕۆدا، یەکێکە لەو کێشە ڕۆشنبیرییە خەمهێنەرەی ژیانی کورد. هەبەت هیچ کەمەی و کولتوورێک بۆ بوونی گەانەوەیەک بۆ سەرچاوەکانی خۆی ناتوانێ خاوەن گوتار و ڕوانگەیەکی ڕۆشنبیریی، تونێکی تایبەتمەندی کوردی، خۆی بێت. لە ئاکامی فەرامۆشکردنی ئەو سەرچاوە ڕۆشنبیرییەی ئەمڕۆی کورد، پانتایی ڕۆشنبیریی کورد هەگری ماتود و ڕوانگەیەکی نییە کە بتوانێ زمانی خوێندنەوە و هەوەشاندەوەیەک بۆ خودی خۆی

بەرهەم بێنێت. لە پانتای بۆاو کراوە پان و پڕەکانی کوردیدا ،دەستەواژە و تیۆرییەکان لە شێوازێکی بێ ئاراستە و بێ پڕۆژە و بێ ئاکامگیری، ئاپڕە دەکرێن.

ئاکام و رامانێک بۆ گەڕان بەدوای سەرچاوەکانی کوردییەوە

هەبەت چەپڕەیی لە نیو سەدەدا، نەک هەر خەونی کوردی ڕۆشن نەکردەوە، بەڵکو هەستی خۆ بە قوربانیدان و تاوانبار کردنی هێزی دەرکی کرد بە ڕوانگەیەک بۆ کورد، بۆ ئەوەی سەبووری دڕانەکانی بداتەوە. ئاکامی ئەمەش بوو بە بنەمایەک کە ئەمڕۆ هێزی دەمڕاستی سیاسی و ڕووناکبیری کورد وێنای ڕاستڕەوی و "بوش"گەرایی بکات بە ئەو هێزە ڕزگارکەرەی خەونی کورد. لێرەوە ئەو گڕانە لە ڕوانگەی کورد، گڕانێکی بونیاتیانەی نییە، بەڵکو گڕانێکە لە ئاستی فۆرم و ناوەکان؛ کۆنپارێزی و "بوش"گەرایی، جۆگەی چەپڕەوەی و سۆفیتگەرایی دەگرێتەوە؛ خودگەرایی و بەرژەوەندی تاکە دەسەڵاتدارەکان و ئامانجی ئابووری، لە جیاتی ڕوانگەی بە کۆمەڵی و خۆ بە فیدا کردن و خود فەرامۆشکردن، دەبێتە ئایدیالی مرۆی کورد...هتد.

لە کاتێکدا گەر بیرکەی کۆنسۆرڤەتیڤی، لە دوای کاڵبوونەوەی چەپڕەیی کوردی هاتنی ئەمریکا، وەک ڕوانگەی تازە دەبێتە مادەی کورد، کەچی ئەو کۆنسۆرڤەتیڤە لە بیستەکانی سەتەی بیستەم، بە تایبەتی لە ڕۆژگاری دەسەڵاتی ئینگلیزەکان لە عێراقدا، وەک بیرکەیەکی خاڵی لە ئاستی ڕووناکبیریی و سیاسیدا چاڵاک بوو. لێرەوە دەکرێ ئاماژە بە توێژێک لە ڕووناکبیری کوردی بکەین، کە نەک هەر لە ئاستی چاڵاکی ڕۆشنبیریدا خەمخۆر، یان هەڵگری پڕۆژەیەکی ڕۆشنبیریی سیاسی گڕانی بونیاتی کوردی بوون، بەڵکو لە ئاستی سیاسی و کۆمەڵاتیش ئامادە بوون. بیرکەی ئەو پانتاییە ڕۆشنبیریی و سیاسییە لە ڕەوتی "کۆمەڵەی سەربەخۆی کوردستان" بەرجەستە دەبێتەوە.

لەوێدا کۆمەڵێ ڕووناکبیری ڕەسەنی کوردی وەک: "حەمدی بەگ، جەمیل سائیب، موستەفا بەگی ساحێبقران، ڕەفیق حیلمی و چەندان ڕووناکبیری تر وێنای ئاگایی کورد بوون، یان دەکرێ بە میراتگری دەنگی خڵسکی شاعیری ڕۆح بەرزی حاجی قادری کویی بناسین. هاوکاتیش شڵشی شێخ سەعید و شێخ مەحموود و شێخ نەهری و بگرە سەرکی کۆماری مەهاباد، قازی موحەمەدی نەمر، دواجاریش بزاڤی "ژکاف" لەم ڕوانگە ڕاستڕەیەدا بەرجەستەدەبنەوە.

ئامانجی ئەو رووناکبیر و بزاڤە کوردیانە، لە روانگەی وشیار کردنەوە و دامەزراندنی ڕەحیەتی کوردی ڕەسەن بوو، نەک وابەستە بوون بە روانگەیەکی دەرەکی و لاسیکردنەوە، کە ئێستا لە ئاردایە. بە بۆای من، بۆ ئەوەی یادەوەری کوردی خاوەن ئاگاییەکی خۆی بێت، ئەرکی زمانی تازەی رووناکبیری کوردی ئەمڕۆ، خوێندنەوە و بەرهەمهێنانەوە و بەردەوامی ئەو سەرچاوە ڕەشنبیریە و سیاسیەی کوردیە. ئەمەش مانای دەرگا لەسەر خود داخستنی کورد نییە، بەڵکو ئامادە کردنی زمانی کوردی، ئاگاییەکی کوردیە لە جیهانی ڕەشنبیریدا. بە واتایەکی تر، بەشدار بوونی کوردیە بە گفتوگۆکردنی خودی خۆی لەگەڵ "ئەویتر"دا.

لە پانتایی ڕەشنبیریی کوردیدا، ئەو دیاردەیە ئامادەیی هەیە. ئەمەش لە توێژێک لە رووناکبیری شەستەکان و حەفتایەکاندا ڕاشکاوتر بەرجەستە دەبێتەوە، کە دەکرێ وەک بەردەوامیەک ڕاڤەی بکەین. لێرەدا بە یادهێنانەوەی، ئەمین زەکی بەگ، مەسعوود محەمەد،عەلائەدین سجادی، شاکر فەتاح، دوا بەرهەمەکانی کەمال مەزهەر و چەندان نموونەی تر، دەکرێ بە سەرچاوەی ڕەسەنیتری جیهانبینی روانگە ڕەشنبیریی و هزرییەکانی کورد بخوێنرێنەوە.

لە بەرهەمە ڕەشنبیریە هزرییەکانی ئەو رووناکبیرانەدا، مۆژووی کورد و تایبەتمەندیی و جیاوازی و کێشەکانی بوونی کورد ئامادەییان هەیە، کە ئەمەش یەکێکە لە ئەرک و پرسیارەکانی تەواوی رووناکبیرە جیهانییەکان. لێرەدا دەبێ بزانین، تەواوی گفتوگۆیەکانی هزرڤان و فەیلەسوفی ڕۆژئاوا، خوێندنەوە و دامەزاراندنەوەی مۆژووی پانتاییە هزریی و ڕەشنبیرییەکانی سەرچاوەکانی خۆیەتی. کەواتە بە واتەی نیتشە، گەر ئەرکی فەیلەسوفی تازە هاوڕانی ئەو ڕمە بێت کە فەیلەسوفانی پێشتر ئەنجامیان دابێت، ئەوە ئەرکی رووناکبیری تازەباوی جودا، ئەفراندن و دامەزراندنەوەی ئەو ئاراستە ڕەشنبیرییە ڕەسەنەی کوردیە، کە بەرهەمی تێامانی ماڵی کوردیە. بەڵام ئەو روانینە ڕەسەنە لە جەم رووناکبیری باوەستی ئەمڕۆ و دوێنی کورد، یان بە واتای مەسعوود محەمەد، بۆ ئەو "رووناکبیرە زار قەڵەبالغە"ی ئێستای کورد، سەرچاوەکانی ڕەشنبیریی کوردی لە مەعریفە بەدەرە و دەبێ فەرامۆشبکرێن.

بەهەمەحاڵ، جێگەی سەرنجە، هەر لەگەڵ زاڵبوونی بیرکەی چەپەەی و سۆسیالیزم، ئەو دیاردە ڕەشنبیرییە ڕەسەنە، یان کۆنسێرڤەتیڤەی کورد، کە ئاماژەم پێکرد، بە مەری "کۆنەپەرستی" و "نامۆدێرن"ی گۆشەگیرکران لە پانتایی ڕەشنبیریی کوردیدا. ئەوەندە بەسە، بۆ

نموونه ئاماژه به بەرهەمەکانی مەسعوود محەمەد بکەین، کە پێ بایەخترین سەرچاوەی کوردین، کەچی ئەمڕۆ ئەو ڕووناکبیرە زار قەڵەبالغەی کوردی، نەک هەر ناینасێت، بەڵکو ئەو ڕووناکبیر دەسەڵاتە سیاسییەی ئەمڕۆ، وەڵای ئەو هەموو " بۆنە" ، "فیستیقاڵ" و "خەڵات" بەخشینە، کە بۆ مەبەست و ملکەچکردنی ڕووناکبیرە زار قەڵەباغەکان و پرسیارێکی بۆ نموودی ڕۆشنبیریی و کولتووری تەرخانی دەکەن، بە یادی نییە بوارێک بۆ بەرهەمە ڕزدارەکانی ئەو تەرزە ڕووناکبیرەی کورد بەخسێنێ. لێرەوە هەکاری ئەو فەرامۆشکارییە ڕۆشنبیریەی ئەو دەسەڵاتە سیاسی و ڕۆشنبیرییەی ئەمڕۆی کورد، بە تایبەتی لە باشووری کوردستاندا دەردەکەوێت، کە بە نیازی گەورەکردنی حیزبەکانییان ڕووناکبیر و کولتووری ڕووکەش قوتدەکەنەوە.
لێرەوە دەبێ بگەڕێینەوە لای ڕەفیق حیلمی، کە وەک نموونەی ڕووناکبیری وریا، لە یادداشتنامەکەیدا جەخت لەسەر خودویستی و ساویلکەیی کورد دەکاتەوە. بەڵام ڕەفیق حیلمی لە پێناوی خەونە کوردیەکەی لە کارەکەی دەردەکرێ و بۆ بەسەر بردنی ژیان "زێڕ و زیوی ژنەکەی دەفرۆشێت".
کەواتە ئەگەر ئەمڕۆ دەمەاستی سیاسی و ڕۆشنبیریی کورد، بە هەموو خۆ بە جودا دانانەکانییەوە، بە بەرژەوەندخواز و گەندەڵ بناسرێنەوە، کەچی ئەو تەرزە ڕووناکبیرەی کە ناومان بردن، لە نموونەی ئیدیالی واقیعیدا بەرجەستە دەبنەوە.
دواجار بۆ ئەوەی ئارەستە مژوویەکانی کورد لەو زمان و ڕەوانبێژی شپرزە بادەستەی کورد سەرەتای دابڕانێک بگرێتەبەر، ئەرکی ڕووناکبیر و سیاسەتمەداری کورد،ڕاڤە کردن و پرسیارکرنە لە بونیاتی ئاوەزی کوردی و دامەزراندنەوەی سەرچاوە کۆنینەکانی مانی کوردیە.

زستانی 2004
STOCKHOLM-NESWED

تێبینی:

بۆ زیاتر زانین سەبارەت بە چەپێیی ڕاستێی-کۆنپارێزی، کتێبی: ڕەیدار لاشێن، گەلە ئایدیۆلۆژیای سیاسی هاوچەرخ، وەرگێڕانی بۆ کوردی، ئاسۆس کەمال، یارمەتیدەر بوو.
(*) ئەو وتارەی کاک فاروق ڕەفیق لە یەکێک لە ژمارەکانی مانگی 11ی 20044، لە هاووڵاتی بۆاو کراوەتەوە. لەوێدا چۆمسکی وێنای هزرڤانێکی ئەمریکی زێدە لە پێویست وەردەگرێت. هەبەت من نیازم

نییە ئاستی لایەنی زانستی زمانی چەمسکی رەتبکەمەوە، بەڵام پێم وایە ئەو شێوازە بە ئەفسانەکردنە، جێگەی پرسیارە.
بۆ زیاتر زانیاری سەبارەت بە رووناکبیر و بیرکەی کۆنپارێزی خەمڵی کوردی، کتێبی: رەفیق حیلمی، یادداشت هەرس بەرگ.
بۆ زیاتر ئاگاداری رەسنییەتی روانگە هزرییەکانی مەسعودد محەمەد بڕوانە: کتێبی، مرۆڤ و دەوروبەر، دوو بەرگ، کتێبی، لە پەرشییەکانی ژیان، حاجی قادری کۆیی، گەشتی ژیانم، چەپکێک لە گوزاری نالی و کتێبگەلی دیکەی وی.

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە بۆ پیدیئەف کلیکی ئێرە بکەن ....

لە یادی راپەڕینەوە بۆ کۆستی ٧٤ی ئێزدیی ... هێندرێن

ئەوەی کە ئێستا لە شنگال و کەی تەنگژەکانی تر کە رووبان داوە و رووددەدن، کەمتێگە لەی بڕپرسیارە، چونکە کاتێک ئاکاری زڕینەی کەمتێگە ستە دوای ستە رێجاب ئاسا (سێیری تەمسیلی رێجابی کوردیی بکە نێک تورکیی)، واتە کەهڵلی، بێئاگایی، گڵلەیی و نەداریی، بە دەستی رێتاندنی قەدرەوە بژیت، بێیە شایەنی ئەوەیە، مەلای گەورە واتەنی: نێک هەر "قسمە بەندیی تورک و هێندە خادمی عەجەم" بێت، بەڵکە شایەنی ئەوەیشە لەسەر ئەم زەوییدا وەک بوونەوەرێکی دەمەر، گەمەپێکراو و "بە قەدر و قیمەت" بژیت.
لەوەش بەدتر، هێشتا برین و کۆڤانی کوردی ئێزدیی "ڕسەن" بە دەستی قات و قڕکردنی داعشەوە هەتوان و ساتێز نەبووە، کەچی بە دەم یادی راپەڕینەوە، دەکەوێتە بەر بوغزی "کوردی ناتسەن"ەوە.
لەناو ئەو هەرا و هەریای شێی داعش و پشتگیرییکردنی ئەمریکا لە ماسوولکەی کوردایەتییەوە گرەکە کوردی نەدار و بێیەک نییار بیزانن، بەدەر لە هوشارییەکی خێیکیی نەتەوەیی لە کن زڕینەی هاووڵاتیی ناسیونالیزمی کوردیی، کە لەوەدا یەکێتی کولتووریی لەگەڵ یەکێتی سیاسییدا ئاوێتە و ئاوێزانی یەکتر دەبن، کە ئەمەش وا دەکات حیزب و نوێنەرە سیاسیی و ڕشنبیرییەکانی کورد بەرژەوەندیی نەتەوە بکەوێتە سەروی هەموو بەرژەوەندییە خێڵەکیی،

حیزبیی و ... تاد.

کەواتە پێویستە بە بیرکردنەوەیەک لە ئیرادە ددان بەوەدا بنێین، راپەڕینی ١٩٩١، وەک بەرهەمێک لە بەدارکردنەوەی ناسیۆنالیزمی کورد، نەک هەر نەیتوانی یەکێتی کولتووری لەگەڵ یەکێتی سیاسیی ئاوێتە و ئاوێزان بکات، بەڵکە ئەو لەکدابڕانە ناوکییەی کوردی پڕتەوازە و پەرشانتر کرد. ئاکامی ئەمش، بوونی دوو ئیدارەیی لە کوردستان و ئەو تەنگژە قەبانەن کە هەر لە دوای راپەڕینەوە تا هەنووکە کەمەگە و حیزبەکان تێیدا دژین.

لەو روانگەیەوە، ئەگەر کەمەگەی کوردستان و هێزەکانی لەو خوێنە مەردزمەییەی کە دوای راپەڕین تێیدا تێداماوە، بەدار نەبنەوە، نەک تشتێک بەناوی نەتەوە و نەتەوایەتیی نییە، بەڵکە هەر ڕەفتار و کردارێکی تر، نەک هەر لە نموونەی ئەوەی کە ئێستا لە دەڤەری خانەسۆر و کەرکووک دەگوزەڕە، بەڵکە بوونی دوو سێ ئیدارەیی زیاتر لە بیست ساڵ لە کوردستاندا، ئیفلیجکردنی حکومەتی هەڵبژێردراوی خەڵک، کە بە واتای ژان ژاک ڕوسۆیی، بەرهەمی ئیرادەی گشتیی نەتەوەیە، جەت و فەتی پێوەندنی حیزبە کوردییەکان بە دەوڵەتە نیارەکانی گەلی کورد، ئێران و تورکیا، خیانەتکردنە دەرهەق بە ئیرادەی نەتەوە. کەواتە ڕاپەڕین یادکردنەوەی گەرەک نییە، بەڵکە بەدارکردنەوەی بیرکردنەوەی گەرەکە.

لەرەوە ئەگەر کەمەگەیەک تەنە کولتووری شین و ڕەنگ نەبێت، تەدەگات کە پیشهاتی خانە سەر ڕووداو نییە، بەڵکە ئاکامی ئەو ناهوشیارییە قوول و قەبەیەی کەمەگە و غیابی گوتاری نیشتمانییە لە لایەن حیزبە کوردییەکانەوە، کە بەرهەمی هوشیارییەکی پەستخەڵکیی و پووش و پاوانن.
ئاخر ئەگەر کەمەگەیەک هوشیار و هەراش بێت، دەبێت تێبگات ئەوەی کە ڕوویدا و ڕوودەدا، ئاکامی ئەو ململانێی و بوغزانییە کە چەندین ساڵە لە نێوان حیزبە کوردییەکاندا لە ئارادان، بەبێ ناژیربژیی (لەژیک)ییە ئەگەر ئەو هەموو ناکۆکییانەی نێوان حیزب و تاقمەکانی کورد نەگەن بە تەقینەوەی جەرا و جەر و خەڕییە. بەبێ ئەگەر ئەو خەڵکە هوشیار و هەراش بن، گەرەکە بەر لەوەی ئەو ململانێیانە بەو ئاکامە ڕەشانە بگەن گەرەکە پیشتر لە بری شین و واوەیلای دوای ڕووداوەکان، بە کردار و ئاکارە هوشیارییەکانییەوە ڕەگ لەو دەخە بگرن. کەواتە ئەوەی کە پێشهات و لە داهاتووشدا پێشدێن، دەرکەوتەی دەخی بیرکردنەوەی کەمەگەن.
بەهەمە حاڵ، بەزمی قەدەری کورد لەوە و لەوێتریش ئاڵۆزترە، لە

لەردا بە ئاوەی لاوەی کە ئەستا لە هەناوی هەمساوی کورد دەکوە تەبگەین، گەرەکە بگەینەوە بە ئاو شیعرە بەندە و ڕوانەی مەلای گەورەی کەیە، کە نزیک سەتەیەک بەر لە هەنووکە دەبژە:

"ئاوە "أحقر الناس" ن ئیمە لە بەینی ئومـــــم
قسمە بەندیی تورکن هەندی خادمی عەجەم
ئاوەن بە قەدر و قیمەت و بە عەسکەر و بە عەلەم
بە تاج و تەخت و دەوڵەت ژەردەستی کوللی عالـــەم
چینکەنان خەڵکی لەسەر موڵك و ماڵی خەت
خاکـــــت هەموو مەعدەنە خەت فەقیر و ووت و قوت
تاکەی وەکو گاجووتی لەبن نیـــــــــــــــــری زیللـــــــــەتی
سەد حەیف و سەد مەخابن لای خەت ئەتەش میللەتی"

٢٠١٧.٣.٥

کتێبێک بە پێشوازیکردن لە ژاک لاکان … هێندرێن

ناساندنی تیۆریی دەروونشیکاریی لاکان بە خوێنەری نائاشنای کورد بە بەرهەم و پاشخانی هزری ئاو، کارێکی ئاسان نییە، چونکە وەک دەزانرێت، هەشتا لە ناوەندی ڕەشنبیریی و ئەکادیمیی کوردستاندا نەک هەر بەرهەمەکانی لاکان خۆی نائاشنان، بەڵکە پاشخانی ئاو ڕۆژگارێ کولتووریی فەرەنسا و ڕۆژئاواش کە لاکان و دەروونشیکاریی تێیدا سەریانهەڵدا، بە پووختی بە زمانی کوردیی نەخوێنراونەتاو.

کاتێک لە حەفتایەکانی سەتەی ڕابردوو لە زانستگەدا بابەتەکانی وەک مۆزووی ئەدەب و مۆزووی هونەر کران بە زانستی ئەدەب و زانستی هونەر، بابەتی تیۆریش بایەخدارتر بوو. هەروەک لە حەفتایەکانیشدا مارکسیزم وەک تیۆرییەکی باڵا سەیر دەکرا. لە هەشتایەکانیشدا کە مارکسیزم وەک تیۆرییەکی بەسەرچوو دەبینرا، دەروونشیکاریی وەک تیۆرییەکی سەرنجاکێش ئاو بوارە چڵەی مارکسیزمی گرتاو. بەمجۆرە لە پاڵ فرەیددا ژاک لاکان بوو بە بایەخدارترین سەرچاوەی تیۆریی. بە هەمەنبوونی ڕوانگەکانی لاکان لاو دەخەدا، بە پێوەندی لاکان بە

بونیادخوازیی و لیوس ئالتۆسێری مارکسیی و کلاود لیڤی شتراوسۆ هەبووە. هاوکاتیش دەروونشیکاری، بە ڕەگەی قوتابخانەی فرانکفۆرتەوە، جارە مەدلەکی لە مارکسیزم و دەروونشیکاری دروستکرد. لاکان سێ لایەنی باشی هەبوو: خوێندنەوەی نووسینەکانی سۆخت بوون، بەیە خوێندنەوەی بابەتەکانی ڕۆشنبیرییەکی باشی گەرەک بوو. جەختکردنەوەی ئەو لەسەر زمان و بایەخی سیمبوول، کە دیارە ئەمەش بە ڕووناکبیران جۆگەی سەرنج بوو. دواجاریش تێزەکانی ئەو هەدی هەدی بوو بە دەروازەیەک بە چەمکی "مەیل"، "ئارەزوو" و ... تاد، کە پاشان ئەو چەمکانە لای فەیلەسووفانی فەرەنسیی وەک ژیل دەلوز، لیەتار و ... ئەوانی دیکە، بوون بە سەرچاوەی تیۆرییەکانیان.

هەبەت ژاک لاکان ئەو دەروونناسەیە کە هەڵگری گەلەک خوێندنەوەی تیۆرییە، بەهۆی ئەوەی جۆگەی سەرنجە، ئەو شێوازە زمانییەی لاکانە لە تێگەیشتنی جیهان. لاکان وەک زمانەک لە جیهان دەپێقەت. بە ڕای لاکان، ئەمە هەر لەگەڵ لە لەدایکبوونمانەوە، لەناو ڕاهێوی زماندا جێنشینین، ئەمەش مانای وایە کە ئەوە ئەمە نین کە زمان دادەهێنین، بەڵکە ئەوە زمانە ئەمە دادەهێنێت.
وەک لاکان دەیگوت، مرۆڤ وا دەزانێت کە ئەمە خەمان فۆری ئاخافتن دەکەین و بەیاریش لەسەر ئەوە دەدەین کە چۆن قسە بکەین و چیش بڵێین. لە ڕاستییەکەی ئەوە زمانە کە ڕێنیشاندەری بەها، هزر و نەریتەکانمان دەکات، کە ئەمەش بە گوفتەی ئەو دەخێی کە تێیدا لە دایکبووین، لەگەڵ خەماندا دەیانهێنێنە ژیانمانەوە.

تێگەیشتنی ئەو بە زمان بەوە دەناسرێتەوە کە "نائاگایی وەک زمان بونیاتنراوە".

بەیە لاکان هەمیشە بڕەو زمان دەگۆڕێتەوە. وەک دەروونشیکارێک هەمیشە چەمکی ئەوانیدیکەی وەردەگرت و مانای خۆیشی بەو چەمکانە دەبەخشی.
کاتێک لاکان لە ئەمەریکادا سەمینارێکی هاوبەشی لەگەڵ نوام چۆمسکی پێشکەش کرد، لەوێدا لاکان گوتی، من بە مەشکم بیرم نەکردەوە، بەڵکە بە پێیەکانم، کە ئەو قسەیەی لاکان وای لە ئەمەریکییەکان کرد کە وەک شێت سەیری بکەن.
خوێنەر دەتوانێت ئەو دیدەی لاکان بە زمان لە بەشکی ئەم کتێبەدا بخوێنێتەوە، کە لەوێدا لاکان بە ڕەگەی سەسەر، یاکەبسەن، بونیادخوازیی، "نامەی دزراوی" ئالان پۆ و ... تاد، بە وردی ئەو تێگەیشتنەی خۆی بە زمان شیدەکاتەوە.
لاکان، وەک هەر نووسەر و ڕووناکبیرەکانی تری فەرەنسیی، کاتێک لە

پاریس لە حەفتایەکاندا سەمینارەکانی پشکۆش دەکرد، هەموو چین و توێژەکان، لە خوێندکارەوە بیگرە تا دەگاتە رووناکبیرە ناسراوە فەرەنسییەکان، گوێیان بە دەگرت.
بەمجۆرە لاکان بە رێگەی ئەو سەمینارە ناسراوانەوە ناوەندی رێشنبیریی فەرەنسیی تەنیيوە، دواجار تەوانی زۆرێک لە رووناکبیرەکانی پاریس لە دەوری خۆیەوە کۆبکاتەوە، بەمەش تێگەیشتنێکی تایبەت بە خۆی لە دەروونشیکاریی کە بە "ئەبژێی نەردراو" ناودەکرد، بسازێنێت.
تیۆرییەکانی لاکان هەڵگری جۆرێک لە بزاوی، شیعریی و هاوکاتیش لاساریین ، بۆیە تێگەیشتن لێیان ئاسان نییە.

لاکان هەر تەنێ نووسەر و دەروونناسێکی ناسراوی شەست و حەفتایەکانی فەرەنسیی نەبوو، بەڵکە لە نەخۆشخانەی دەروونیی " Sainte Anne"، دکتۆرێکی دروونشیکاریش بوو.
هەر بۆیە رەنگە بە هەی ئاڵوزی زمانەکیەوە بێت، کە لاکان دوای ماوەیەکی زۆر توانی لە دەروەی فەرەنسادا ناسراو بێت، بەڵام لە هەشتا و نۆوتەکانی سەتەی بیستدا بوو بە جێگەی سەرنجی رووناکبیرانی رۆژئاوا. بەمجۆرە زوو لە ناوەندی رووناکبیراندا کاریگەری سازاند. ئەوەتا لە کوردستاندا لاکان نەک هەر لە بەشی دەروونناسی زانستگەکاندا ناخوێنرێت، بەڵکە قوتابیانی دەروونناسیش تاک و تەرا نەبێت ناینasن، بەڵام لەو یەک دوو ساڵەدا تەنە چەند نووسەرێکی کورد نەبە قسەیان لەسەر کردووە، ئەو چەند نووسەر و خوێنەرەش راستەخۆ لاکانیان نەناسی، بەڵکە بە هەی کاریگەری فیلەسووفی بەلکانی، ژیژاک بوو.

هەر بۆیە لەرەوە ئەوم کاری غەریبە حوسێن، کە دەرچووی بەشی دەروونناسی زانستگەی سەرانە، جێگەی دەست خۆشییە.
ئەو کتێبە وەرگێڕاوەی خاتووو غەریبە، وەک دەروازەیەکی بەسوود بۆ تێگەیشتن لە دەروونناسیی لاکان، دەکرێت ببێت بە سەرچاوەیەک بۆ نووسەر و دەروونناسانی کورد.
وەرگێڕانە هەی ئەوەی هەم دەرچووی دەروونناسین و هەمیش بە زانینەوە کاری لەگەڵ ئەم کتێبەدا کردووە، بۆیە وەڵامای زمانەکی روون و چاکی وەرگێڕانەکە، پڕاوێز و رووونکردنەوەی چەمک و ناوکانانی ناو کتێبەکەش، هاوکارییەکی باشی زمانی ئاڵوزی تیۆرییەکانی لاکانی کردووە کە خوێنەر بتوانێت، وەڵامای تێگەیشتن لە جیهانی لاکان، چێژ لە ئاڵوزییەکانیش وەربگرێت.

بۆب دیلان: ئۆزموونێک لە شیعری گۆ ... هێندرێن

تێگەیشتنی موفەکیرانی کورد لە بەخشینی خەڵاتی نۆبێلی ئەدەبیی ئەمساڵدا

راستت دەوێ، من وەک تێبعاتێکی سروشتیی، حەز و حەوسەڵەی ئەوەم نییە قسە بکەم لەسەر زەرەک لەو بۆزمانەی کە رۆژانە یان دەمنادەم، وەک حیکایەتی مەشە یان وەک سکچوون، کە کەسیش لە هەکاری بەکتریایەکانیان نازانێ و نایشوێ بزانێت، لە زار و زمانی حەشاماتی کوردییدا، دەگوترێنەوە و تووشییان دەبین. لە ئەمجارە ناچارم سەبارەت بە خەڵاتی نۆبێلی ئەمساڵ، هەرنا بە کەسانێک کە دەخوازن لەو ناوکەیە ئەدەبییەدا تێبگەن، بە ئاماژەگەلێک لە تێگەیشتنی دەخی پێستەدڕنیزمی ئەدەب و تێگەیشتن لە رای دەمەاستی ئەکادیمیی سوێدیی، ڕوونکردنەوەی خەم دڕببەم.

وەک هەمیشە ئەمساڵیش نووسەری کورد خڕیکی فەلسەفاندنی دەخی ئەدەب، چاکە و بەدی بەخشینی خەڵاتی نۆبێلی ئەدەبییە بە بۆب دیلان (Bob Dylan)، کە شاعیر و ستڕانبۆژێکی ڕۆک (rock) میوزیک و پێپکولتووریی (popkultur)ێکی ناسراوی شەست و حەفتایەکانی ئەمڕیکییە. (بەینی خۆشمان بێت، دەڵێن لە ڕۆچەکدا کوردشیە. کەواتە دەبێت ئەستا خورشتی نووسەری کوردییش بە کوشتەی "بۆجیهانبوونی ئەدەبی کوردیی" دابمرکێتەوە!)

لەوەش بترازێ، بەشێک لە نووسەر و بخوێنی کوردیی، لە نووسەری عەرەب و دونیایش زیاتر، خەی لەسەر پێنەبەخشینی ئەو خەڵاتە بە ئەدەنیسی شاعیری عەرەب، دەنێتەوە و بەشکیش داخ لەوە دەخۆن، کە دەبوو ئەمساڵ هەندە ڕەماننووس ئەو خەڵاتە وەربگرن. کەی ئەو قسانە، هی مەشکی کورد نین، بەڵکە وەک هەمیشە لاسایکردنەوەی ڕای نووسەرانی غەیرە کوردن. ڕاستییەکەی نووسەری کورد، چونکە لە بیرکردنەوەی ئەو دامەزراوانە و واقیعی سیاسیی و کولتووری ئەوروپا و خێیشی تێناگات، بۆیە سەبارەت بە هەموو ڕووداوە ئەدەبیی، سیاسیی و جڤاکییەکانەوە، قسەیەکی خۆیکیی نییە.

بۆ ئاوەزی قسەی خەمان هەبێت، دەبێت دڵی دونیا و خەیشمان تێبگەین و هەرس بکەین، ئاوجار دەبین بۆ خاوەن بیرکردنەوە و هاوەستی خەمان.
جگەی سەرنج، ماوەیەکە هەدی ڕۆشنبیریی کورد بووە بە ڕۆشنبیریی گۆ، تیقیی و رادیۆ. بە واتایەکی دیکە، خوێندنەوەی کتێبی ئەدەبیی و هزرییمان لە کوردستاندا لە ئاوابووندایە، کەچی نووسەری کورد پرسیار و بەرتەکێکی بۆ هەکاری دیاردەی نەمانی کتێب و کولتووری خوێندنەوە نییە. کەچی وەک دەبینین، نووسەری کورد خەریکی ڕاخنەگرتنە لە ئاکادیمیای سوێد کە دەبوو ئاو خاتە بۆ گرانبڕێکی وەک بۆب دیلان نەدا، چونکە بۆب دیلان گرانبڕێ نەک نووسە لە کاتێکدا دوای چەندین ڕۆژ لە ڕاگەیاندنی ئاو خاتەش، بۆب دیلان، وەک ئاوەزی ئاگایشی لە نەبەت، کاردانەوەیەکی بۆ ئاو خاتە نییە. ئەمەش ڕەنگدانەوەی ناوەڕۆکی هەنراوە و ڕووحی ئەنارشیی، یاخیبوونی بۆب دیلانە. بەڵام نووسەری کورد لەناو ئاو کەلەواریی کە خەیی و کەمەگەکەی تێیدا دڕێن، وەک ئاوەزی موختاری گوند بەت، خەریکی پاوەراندنی ئەدەب و نووسەرانە.
بەهەمە حاڵ، بۆ ئاوەزی ڕای خەمان هەبەت لەسەر چێنێتی ئاو خاتە ئەدەبییە، گرەکە بەر لە هەموو تشت، لە بیرکردنەوەی لەژنە و دەمەاستی خاتەی نەبەڵی ئەدەبیی سوێدیی تێبگەین. بۆ ئاوەش لەوان تێبگەین، گرەکە بیزانین کە سکرتێری هەمیشەی ئەستای ئاکادیمیی سوێدیی، سارا دانیوس (Sara Danius)، چۆن و بۆچی خاتەی نەبەڵی ئەدەبیی ئەمساڵییان بۆ گرانیبڕ بۆب دیلان بەخشیوە و وەجا بۆ کەمەک تیامانەوە بۆیاری خەمان بدەین، نەک بۆ زانیاریەکی دروست، تەنە بۆ قسەگەڵکی لە قتووکراو و حازر بەدەستەوە، بۆ گەترە بوعزنین. ئەستا من هاوەدەدم بۆ گوڕەی تێگەیشتنی ئاکادیمیای سوێدیی، بەخشینی خاتەی ئەمساڵ بۆ بۆب دیلان لەکبدەمەوە، کە مەرج نییە ئاو لەکدانەوەی من دوا ڕاستییەیش بەت، لە، بۆ گوڕەی بیرکردنەوەی مرۆڤ بۆ ئەستای ئەدەب و دونیا، بەدەریش نییە لە ڕاستییەکی لەژیکیی.

سارا دانیوس ئاوها لەسەر بۆب دیلان ڕادەگەیەنێت:

"خاتەی نەبەڵ بۆ بۆب دیلان دەبەخشرێت، کە دەربەینکی شیعریی نوێی لە نەو نەریتی گوڕەی گرانی ئەمەریکدا هەناوە". سارا لە بەردەوامی قسەکانییدا جەخت دەکاتەوە، کە:
"بۆب دیلان لەناو نەریت (تراديسۆن)ی زمانی ئینگلیزییدا، لە Milton و Blakeەوە تا دەگاتە بۆ ئاوانیت، شاعێرێکی مەزنە. یەو شاعیرە

نەک هەر تراديسيۆنی نووسراو بەرجەستە دەكاتەوە، بەڵكە تراديسيۆنی تراديسيۆنی زارەكييش بەرجەستەدەكاتەوە، كە ئەمش ئەو دەكا بە سەرنجراكێش،
چيرۆك تەماركراوەكانی بە نێو تەواوی رەگەكەوە بەرەو بيبيل (كتێبی پيرۆزی مەسيحييەكان)، لەويشەوە بە ڤەرلين و ريمبۆ (رامبۆی شاعير) تا دەگاتە سترانبژێ فۆلكلۆرييەكانی زنجيرە چياكانی (Appalacherna) و سترانی كۆنی بلوز (Deltablues) رەگئاژەن…
بوب ديلان شانۆ يان خانوێكی سەربەخۆيە كە خاشاكی خۆی دەخوا و تشتێكی نوێ لە دەسازێنێت. ئەو خۆی بە دووبارە بكارهێنانەوەی تراديسيۆنەوە، خۆی دەدزێتەوە". دواجار سارا داينوس سبارەت بە ئەزموونی هونەريی و شيعريی بوب ديلان دەڵێ"هونراوەكانی ئەو شيعری گۆرانی، مرۆڤ نابێت بە بەدەنگی بە خۆی بيانخوێنێتەوە. بەڵێ بير لە هەميرس بكەوە كە بۆر لە ٢٥٠٠ ساڵ شيعری گۆی نووسی كە هەميشە بە ئامێری ميوزيک پيشكێشی دەكرد…"
ئەو گوتنانەی سەرەوە، پووختەی تێگەيشتنی ئەكاديميای سوێديە بە بايەخی هونەريی و ئەدەبيی بوب ديلان.

كەواتە لەو ناكۆكييەوە ئەوەی گرنگە بيڵێين ئەوەيە، كە ئەم ئەدەب و هونەر بە گشتيی وەک ئەوەی لە مۆدێرنيزم، كە ڕەتدەكردەوەی نەريتی باو و داهێنانی نوێ يان قسەكردن بوو لە "داستانە مەزنەكان"، سێبر دەكرا، مانای نەماوەتەوە. ئەم ئەدەب و هونەر و كولتوور لە روانگەی پۆستمۆدێرنيزمەوە دەخوێنرێتەوە. لەو دەخە پۆستمۆدێرنەدا دونيای ڕۆژئاوا داهێنانی ئەدەبيی و هونەريی، بە مانايەكی سادە، لە كۆكردنەوەی كەی رابردوو و ئێستادا دەبينێتەوە و هاوكاتيش سازاندنی خودە لەناو ناوكەيی خودیی زمان، ئەدەب و هونەری خۆيكيی و جيهاندا. بۆيە دەكرێ تێگەيشتنی پۆستمۆدێرنيی بە شێوازی ئەدەبيی و هونەری، لە چەند خاڵدا چڕ بكەينەوە، كە ئەگەر سەرنجبدرێت، ئەكاديميای سوێدیی لەو تێگەيشتنەوە سێبری بوب ديلان دەكا. ئەو خاڵانەش بريتين لە:
١/ مينيماليزم: هونەرمەند و ئەدەبنووس لە دەقەكەی يان تابلۆ و سترانەكانيدا، كەمترين دەربڕين لە كەسايەتی خۆيدا نيشاندەدات، بە شێوەيكی سادە دەنووسێ و تابلۆ دەكێشێتەوە و دەچڕێت.
٢/ مۆسيماليزم: نووسەری پۆستمۆدێرن بەرهەمەكەی بە ناڕێكخراوی، ئاسايی، وردەكارييەكی زۆرەوە دەنووسێت.
٣/ريالێزمی جادووييی: نووسەر رووداوەكان لە دەقەكەيدا بە سەختيی و ناواقيعی دەهێنێتەوە. سەرنجبدە، گوايە ڕەمانی ئێستای كوردیی، جادووييە.

٤/فیکشن، خەیاڵاندن: نووسەر دەقێکی بە رووداو و بابەتی واقیعیی و خەیاڵیی تێکهەڵکێش دەکا، بە بە ئاوەزی ئاماژەش بۆ بکا کە کامە واقیعییە و کامەشیان خەیاڵییە.
٥/ هاوئاست بوون لەگەڵ خوێنەردا: نووسەر یان هونەرمەند هەمیشە بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ بە خوێنەر و بینەر نهێنی کۆسایەتییەکان و وێنەکان ئاشکرا دەکا.
میتافیکشن (سەرووی خەیاڵ): نووسەر هەوەڵدەدات وا لە خوێنەر بکا ئاگای لەو دەقە بێت کە دەیخوێنێتەوە.
ئینتەرتێکستوالیتێت: نووسەر چەندین دەقی تر، کۆن و نوێی بەر لە خەیاڵی وەردەگرێت و دەقێکی نوێی لە بەرهەمدەهێنێت، هەروەک ئاوەزی کە ئاکادیمیای سوێدیی سەبارەت بە بەب دیلان، ئاماژەی پێدەکات. بە خێرایی تەکانی تری ئەدەب و هونەری پێستمەدەرن، بژمارە.
کەواتە ئەدەب و هونەر بە گشتیی، بە ئاوەزی ئەفرێنەر یان تشتێکی نوێ دابهێنن، گەڕەکە هەناسە و خەراکی لە ڕەگی زمان، ناخی خاکی نەرتێکی خەیاڵکیدا وەربگرێت.

هەستەنگاندی شیعر و سترانەکانی بەب دیلان، پەیوەندی بەو خەسڵەت و شێوازانەی هونەری پێستمەدەرنەوە هەیە، بەیە خاتەکیان پێبەخشیوە، وەک ای پەیام و هەوەستە سیاسیی و جڤاکییە سەرکەشەکانی لە ستران و هەنراوەکانی بەب دیلاندا کە لەگەڵ ڕوانگەی باوی سیاسیی هەنووکەی سیاسیی پێستمەدەرنیتە هاوکێکن، کە هەگری غەمی مرۆڤ و بێکاریی و فەقیر و فەقیراتن.
لەو ڕوانگەیەوە، سترانی کوردانی باکوور، بە مانای داهێنان لە ئیستادا، داهێنانن، ئەمما زەرینەی هونەر و ئەدەبی لای خەمان، باشوور، لەبەر نەزانی لە دەخی پێستمەدەرنیزمدا، هەلیت و پالیتن.
دیارە زەرینەی نووسەر و هونەرمەندی باشووریی سەبارەت بە مەدەرنەزم و پێستمەدەرنیزم زانیارییان هەیە، لە چونکە زانیارییەکانیان بە ناوەکیی، ناسیستەماتیکیی و گوتە و گواستنەوەن؛ وەک پەروەردە و فەرکاریی نایانخوێندووە، بەیە سەبارەت بە خشینی خاتی نەبەل بە بەب دیلان و بابەتەکانی ئەم ڕۆژگارەوە، ناتوانن لە ناوەکیی (کۆنتەکست)ەکان تێبگەن. ئەگەر سەیری ژیانی کەمایەتیی، سیاسیی و ئەدەبی کەمگەی کوردستان بکەیت، ئەو وێنە عەنتیکەی پێستمەدەرنیزم و پێستمەدەرنیتە دەبینت، کە لە لایەکەوە دەبینی ئەو خەڵکە لە شەو و ڕواەتدا پێستمەدەرنن، کچی لە ئەق و ئەخلاقدا، نە مەدەرن، نە پێست و نە نەریتیشن، بە واتایەکی ڕوونتر، ڕواەت یان لایەنی ماددیی پێستمەدەرنیزم و مەدەرنیتە، کە بریتییە لە مەکینە و کارا، ئەمەی داگیرکردووە،

کەچی بە هەموو شێوەیەک دژی لایەنە مەعنەویی، هەزر و کولتووریەکانین. بەیەشە تووشی ئەو ئاژاوەیە بووین کە ئێستا تێیدا دەژین.

ئەمش چونکە نووسەر و بخوێنی گشتیی کوردیی هەشتا لە ناوکەیی (کۆنتەکست)ی کۆن و مەدەرنیزمدا وەک و سەرگەردانە، بۆیە هەر بە هەمان تەرازووی حەفتا و هەشتایەکانەوە سەیری دونیا و ئەدەب دەکا. لەوێش گەلێک، هەندێک موفەکیێری سیاسیی و فەلسەفییمان بە دروست بوون، پێیان وایە، لە دونیای زانست و ماریفەی پیشکەوتوودا، ئەدەب و شیعر، مانایان نەماوە، هەر کوردە کە دەستییان لی بەرنا بێت. کەواتە شێلانی ئەو قوڵیی کورد سانا نییە.
کەواتە دەکرێ لە لایەکەوە لە روانگەی پێستمەدەرنیزمەوە لە بەخشینی ئەو خەڵاتە بە بۆب دیلان تێبگەین، کە ئەو هونەرمەندە، وەک هەمیرس، هونەری بە رەگەی میوزیکەوە هەنراوەکانی لە گۆڕەوە گواستەوە بە چاویش. لە لایەکی تریشەوە، بە گەلانەوە بە نەریتی هەنراوە و گورانییەکانی بار لە خۆی، خودە پچڕ پچڕەکەی خۆی دەزیوە و داهێنایەوە.

٢٠١٦.١٠.١٤

تێبینی: ئەگەر دەتەوێ زیاتر لەسەر مەدەرنیزم و پێستمەدەرنیزم بخوێنیتەوە، سەیری"زمان ئاسێیەکە لە نێوان ئاسمان و زەویدا" بکە، کە هی نووسەری ئەم دێرانەیە.
لەم دوو لینکەدا، راگەیاندنی ئەکادیمیای سوێدیی بخوێننەوە یان گوێی لێبگرێ و پاشانیش گوێ لە بۆب دیلان بگرێ.
http://www.dn.se/dnbok/nobelpriset-i-litteratur-2016-till-bob-dylan/

https://www.youtube.com/watch?v=PZ2-J0Gg_04

کۆمەڵگۆ وەک دیمەنی دونیایەک لە عەنتیکەخوازیی (Absurdism)

... هەندرین ....

هەر کەسێک، کە لە خەیاڵاندن یان گرێی حیزبیی یان جەهلی رواڵەتی زانین هەڵنەدڕا بێت، تەدەگات یان هەرنا هەستدەکات، ئەو دیمەنی رووداوانەی کە دوو ساڵە رژاون، هەرچەندە ئەو دیمەنی رووداوانە زنجیرەیەکن لەو شانۆگەریيە عەنتیکەخوازییەی کۆمەڵگەی کوردی کە لە هەناوی بازاڵاندنەوە لە دایکبوون، لە شاشەکانی تیڤیی و واقیعی کۆمەڵگەی کوردیدا دەیانبینین، دەخەکە لە عەنتیکەخوازیی (ئەبسوردیزم)

مەبەست لە عەنتیکەخوازیی تشتێکی ناماقوڵ، ناعەقڵانیی، نەشیاوە، واتە لە تێگەشیتن بەدەرە.

بە ئاوەی دیوە نادیار و نەبینراوەکەی ئەو دیمەن و واقیعە عەنتیکەخوازییەی کە بە دەم هەڵەای خەنیشاندانی مووچەوە رووددەدەن ببیینی، گەرەکە مۆدایەک لەو دونیایە عەنتیکەخوازییە وەربگریت.

تە سەرنج بدە، کەکردنەوەی ئەو دیمەنانەی کە لەو یەک دوو ڕۆژەدا رووددەدەن، عەقڵ ناتوانێت بە یەکترییانەوە ببەستێتەوە: لە لایەک لە سەلەمانی خەنیشاندانی مامۆستایانە بە داوای مووچە، بەرامبەر خەنیشاندان، بە نوێژی بە کۆمەڵیی خەتم دەبە، کە ئەو دیمەنە دەکرە بە نوێژە بە مووچە پەناسەی بکەین، بەو مانایەی لە دەرزەماندا خەڵک لە زستاندا کە باران نەدەباری، نوێژە بەبارانیان دەکرد.

لە لایەکی ترەوە بە دەم ئەو هەڵایەوە، لقی پارتی و نوێنەرکانیان چەک و تفقیان بەستاوە، بە لێکدانەوەی ژیربەژیی، تا رووبەووی ئاگری هەرشی خەنیشاندەران ببنەوە بە سەر بارەگەکیان، کە ئەمەش مانای ئەوەیە، تشتێک بە ناوی یەک حکومەت و یەک کۆمەڵگە لە گۆڕدا نییە، بەڵکە دونیایەکی عەنتیکە لە کۆمەڵەک بوونەوەرگەل هەن.

لەوەش خەشتر، لەملاوە لە کاتێکدا کە یەکێتیی و گۆران دەستاتدارن لە سلەمانی، کەچی مەدیا و پەرلەمانتارە کارکەرانکانیان بوونەتە ڕەبەر و هاندەری خەنیشاندەران و ئەنجامەندانی خەنیشاندانیش بە بە تشقەڵە، بە سەرکەوتنی سلەمانی و دەڤەرکانیی و یەکێتیی دەبینن!

لە لایەکی ترەوە، گوایە وەزیری پیشمەرگە، گۆران، کەچی کاکە هەمنی پشمەرگەی سەر بە گۆران بە هەی ڕەخنەگرتن و هاوسەزی باشکردنی مووچەی پشمەرگە و مووچەخەران، لە لایەن ئاسایشی پارتییەوە ئێتک

دەکرێت. لەوانەش گرنگ تر وەک گرنگیدان و گرانبەهاکردنی پشمەرگە هەر تەنها، کەچی وا رەفتار بکرێت، وەک ئەوەی بەرهەستکار بێت.
دەی لەوانەش بترازێ، بە دەم ئەو دیمەنە عەنتیکانەوە، لەسەر چیای کۆکدا بە ئامادەبوونی کەمەرەک ئەکادیمیی، نووسەر، موفەکیری کوردستانیی، "دیداری هزری نەتەوایەتی"، بەڕێوە دەچێت.
هەر بە دەم ئەو دیمەنانەوە، لە کاتێکدا کەمەرگە بە دەم هات و هاواری گرتنەوەی موسڵ و ئۆگری گرانەوە و نۆگرانەوەی "ناوچە جێناکۆکەکان"، لە ئۆگر و نۆگری "سەربەخۆیی کوردستاندا" تەداماوە، کەچی هەر هەمان ڕۆژ و کات، فەکەکانی تورکیا زگیان بەسەر چیای کۆکەوە دەسوون و بەسەر دەڤەری باکایەتیی و ئامەدی دەشنەوە، کەچی لەو دونیایە عەنتیکەسازییەی ئەمەدا، وەک ئەوەی هیچ لە گۆڕدا نەبێت.
ڕاستێت دەوێت، ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی تاکە بایەخدرن لە گرتنەوەی موسڵ و کەی دەخی سیاسیی عێراق و کوردستان، ئەوەی کەمەکیش لە کۆلۆنیالیزم تێبگات، دەزانێت کە ئەو دەخەی کوردستان و عێراق تێیدا دەژین، بە هەی بەئرادییەوە، لە زانستی سیاسەتدا پێی دەگوترێت، کۆلۆنیالیزمی نوێ، بەو مانەی کە ڕاستە لە ڕووکەشدا نوێنەرانی سیاسی عێراق و کوردستان حکومەتی خۆیان بەڕێوە دەبەن، بەڵام ڕاستییەکەی کەی سیاسەتی ناوخۆ، دەرەکیی و دەخی ئابووریی عێراق و کوردستان لە لایەن ئەمریکا و هاوپەیمانەکانییەوە بەڕێوە دەبردرێن.

لەوانەش بترازێ، لەملاشەوە گوایە خەڵک گوایە لە بەمووچەیی حەجمانی نەماوە، کەچی جادە، کەتان و کون و قوژبنی گوند و بەباو شارگوندی کوردستان، لە تۆمبێلاندا جمە دێت، مرۆڤ وەک قالەنچە و خشک دەبە لەبەر بەرەوایی لەخوانی تۆمبێلان هەبێت، تا نەپلیشێیتەوە.
ڕاستێت دەوێ، کەی ئەو دیمەن و ڕووداوانە، جەرەکە لە دونیایەکی عەنتیکەخوازیی (ئەبسوردیزم). ئەمەش بەرهەمی ئەو پارە ڕژان و باڵادەستی نیولیبرالیزمە بوو، کە دوای ٢٠٠٣ بوو بە عەقیدەی کوردی. ئاکامی ئەمەش، کەی بەها و بوونمانی کرد بە پارەی بە خەڵا و مووچە و پووچخوازیی (نەهلیزم).
بەڵێ، کەمەرگەیەک کە لە فەقیریی و فەقراتییەوە، لە نەدیی و بدییەوە، لە کەر و هەسترەوە بوو بە خاوەن دادە وانوشە و مانیکا، خاوەن شهادەی بەلاش و قات و ریباتی گوێ گوێیی، مەکینە. تۆمبێل. مووچەی بەخەڵا، کە ئەو بەربەریێتییەی مەکینە و تۆمبێل لەردا ڕژانە منی هەراسان کردووە. ئەو بە مەکینەبوونە کەمەرگەی کرد بە مەکینەیەک لە تۆمبێل و بازاڕی بەرەڵا، ئاکامی دیمەن و دونیا

عەنتیکەخوازیی بەرهەمدەهێنێت.
دواجار. وەک هەمیشە، ئاکامی ئەو خەنیشاندانە، لە تەی کەمایەتیی و زار و زمانی کوردان، دەبێتە سەرکەنەکردنی هەولێر کە وەک سلەمانی خەنیشاندانی نەکرد.
ئەم عەنتیکەخوازییەی کە تێیدا دەژین، دەخکی ئەخلاقی بەرهەمهێناوە، کە پێی دەگوترێ داەمان (decadent)، یان سینیزم (cynicism)، لەم دەخەدا، هەموو تشتێک، ئەتکردن، زبەسالاریی، درۆ، دووەوویی، بەرەیی، بەبەزەیی، تەهەدان، جەهلخوازیی، دینداری ساختە، شەقاوبازیی و عەنتەربازیی، ئەوانیتر تە ریزی بکە، لە کن خەک و هەژکان، دەبن بە ئاسایی.
بەیە لەم دەخەدا، عەسکەرتاریی، نامادەنییەدا نووسین، بەجگە لە دەدانەوە، هەناسەدانکی کورت بترازێ، هیچی تر نییە.

پەرچەمکەی ڕەژدا فیلات: کولتووڕک لە شەگەی ژنایەتی

هەندڕن

ساگەلکە ڕەژهەیاتی ناوەاست، بە کوردستانیشەوە، بەتە شەگەیکی ئاەزکاوی نەوان ململانێیە سیاسیی و کولتووریێ جیاوازکان، ئەستەمیشە بزانرێ کە ئەو مەژووە لە ململانێیە سیاسیی و کولتووریێ ، ئاکامکی نەرێنی دەبەت یان ئەرێنی.
لە لەڕدا ئەرکی ئەو دەەانە، نە ڕاڤەکردنی ئەو ململانێیە و نە ئایینەکەشیەتی، بەکە جەختکردنەوەیە لە سەرهەەدانی کولتووری شەگەی ژنایەتی. مەبەست لەو کولتووڕە شەگەیەی ژنایەتییە کولتووری سیاسیی نییە، بەکە کولتووری جوانییەکی شەشگەییە.
هەبەت لەگەڵ دەستپەکی سەتەی بیست و یەکەمەوە ئیسلامی سیاسیی، بە باڵی نەرمەڕەو و تووندەییەوە، هاوتەریب لەگەڵ گوتاری لیبرالیزمی نوێ، کە بەجیهانیبوون بەشکییەتی، دەبن بە گوتار (دیسکەرس)کی سیاسیی باەدەست. لە تەگەڵ (کەنسەپت)ی ئەو گوتارە سیاسییە باەدەستەی ئیسلامی سیاسییەدا، ژن دەبەت وێنەیک بەت لە پاکیزەیی، واتە لە مەدەلی حیجاب و نیقابی خەلیجیی و تورکیی، هەروەک لە

گوتاری بازاڕ و کاڵاسالاری لیبرالیزمی نوێشدا ژن دەبێت وەنەوێک بێت لە جوانی مادەنایی، کە ئەو وەنەوێ، بە واتای کۆمەڵناسیی ئەمانیی، ئەدرەنە هی جوانی پێشسازییە، واتە سێکسیی و بووکشووشێیەکی سازکراوە.

لە لە هیکەا لەنەو ئەو گوتارە زاڵەی ئیسلامی سیاسیی و گوتارە بازاڕیی و جوانییە پێشسازییەی ئەورووپییدا لە رۆژئاڤا و باکووردا ، وەک تەکردنەوێک لە دەخی کێلێیی، بندەستی، کولتووڕکی جیاواز سەرهەدەدا ئەویش: کولتووری شەشگەەی ژنایەتییە.
بخوێن (خوێنەر)ی کۆمەک بە ئاگای کورد دەزانێت، کە دەبێ بیزانێت، لەگەڵ دەستپێکی سەتەی بیست و یەکەمدا، دوای کوشتنی چەند کیژکی کورد لە ئەوروپا بە گشتیی و بە تایبەتیش لە وڵاتی سوێد، بە نموونە فەتیما شەهیندال و پەلا، بەناوی "شەرەف"ەوە لە لایەن باوک و برایەکانییانەوە، لە مەدیا و مەیدانە سیاسیی و کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگەی ئەوروپیی و بگرە کۆمەڵگەکانی جیهانیشدا، "کولتووری شەرەف" بووە بە هاومانا بە کورد. لەوەدا بابەتی "ژنکوشتن" و "کولتووری شەرەف" نەک هەر بووە بە بازاڕ، بەڵکە بووە بە بابەتی بەراودکاریی لە نێوان "کولتووری دواکەوتوو"، "کولتووری خەڵکیی"، گوتاری "منی ژنی ئازاد" بەرانبەر "ئەودیکەی ژنی کێلە" بە رۆژنامەنووس، سیاسیی، نووسەر، ئەکادیمیی، فەمینیست و … تاد. هەروەک بە بەشکی زەر لەو ژنە کورد و رۆژهەاتییانەی، کە حەزیان دەکرد خەڵک و دەستەاتی ئەو وڵاتە رۆژئاواییانەی کە تێیدا دەژیان، وەک "فەمینست"، ژنی ئازاد" و "چاڵاکی ژنان"، بناسرێن، کەچی بە دەم بەکاریی، تەنگژەی ناسنامە و ئەو حەزەوە، خەوی پەراوێزکراوی دەیبردنەوە، بووە بە بوارێک بە کاسبی، بە ڕەکخراو دروستکردن بەناوی ڕووبووەوەی "کولتووری شەرەف" و … تاد. بەمجۆرە قوربانی ئەو کیژە کوردانەی کە بە ناوی "شەرەف" کوژران بووە بە بازاڕ ئەو ژنە بەناو داکۆکیکارانەی ژنی کورد. ئەوها کاری ئەو ژنە خاوەن ڕەکخراوانە ئەوەبووە کە لە تیقییکانی سوێد و وڵاتانی تری ئەورووپییدا، گەانەوەی حیکایەتی قوربانی خەیان بوو کە چەن لە وڵاتی خەیاندا بوونەتە قوربانی "کولتووری شەرەف" لە لایەن باوک و برایەکانییانەوە، ئەمەش بووە بە شەرعییەتدان بەو گوتارە باەدەست و گشتگیرییەی مەدیا و ناوەندە سیاسیی و فەمینستییەکانی سوێد و ئەورووپا، کە لەو گوتارەدا ژن لە کۆمەڵگەی کوردیدا وەک کێلە دەزیت.
لەگەڵ هەتەقینی داعشدا، کە بە ڕووەت گوایە هەشتا کەس نازانێ چەن و کە هەی تەقانەدووە، دوور لە جوانی پێشسازیی

سەرمایەداریی‌ەوە، وەنە و ناوبانگی کیژە ژیکەکە، ژیر، ژیاندار و تژی لە ژنەتیکەکانی رۆژئاڤا و باکوور، مەدیا و مەیدانی کەمپەینگکانی نەک هەر ئەورووپیی و ئەمەریکیی دەتەنەوە، بەکە بواری مەدیا و زاری کەمپەینگ رۆژهەڵاتیی‌کانیش داگیر دەکەن.
ئەوهـا کتـوپڕ لە مـەدیا و دامـەزراوە ئەکـادیمیی و بـزاڤە فەمینیستەکاندا وەنەی ژنی کورد لە کەیلەی "کولتووری شەرەف"ەوە، دەبەت بە وەنەی ژنی ئازاد، ئازا؛ کولتووری فەمینستی شەگەانە. ئەبەت سـازکردنی هەردوو وەنە لە ژنـی کـورد لە لایەن مـەدیای رۆژئـاوایی‌ەوە، بەرهەمـی گوتـاری کولتـووری "رۆژهەڵاتناسـیی"، "ئەوروپاسالاریی" و ... تاد.
بەهەمە حـاڵ، بە دەم ئەو پڕڕوپروزەیـی کـاتەوە، ئەو ئامـاژەگەڵەی گوتران، ئاماژەگەڵەکی خەران بە ئەو دەخە سەرنجڕاکێشەی کولتووری شەشگەیی ژنـایەتی، کە دەزانـم وەک چەن ئەردەگـانی عـول عـولیی و گەلحە و عەرەب و فارس و ... شۆڤینیی‌کان لە داخی کولتووری شەگەیی ژنایەتی لە باکوور و رۆژئاڤا دەعەجان بوونە، بە هەمان شـێوەش بەشەکی زەریش لە کوردی سەرگەمبوو بە حیزبازیی، لە بەرانبەر ئەو بایەخدانەی مەدیا و ناوەندە سیاسیی‌کانی جیهان بە ژنی رۆژئاڤا، بە تاوی بوغز داغبوونە.
لە کەتادا، کە کەتاش نییە، راستت دەوێ دەمەوێ بەم، لەوە بگەم کە بەشداریکردنی کورد لە گرتنەوەی رەقەی پایتەختی داعش راستە یان نا، لە گرینگ ئەوەیە ئاکامی ئەو یارمەتیدانەی ئەمەریکا و رووسیە بە کوردی رۆژئاڤا و ئەو هەموو قوربانیی و جەربەزەییەی کە کیژ و کوانی رۆژئاڤا دەینوەنن، دووبارەبوونەوەی هەمان مێژووی سیاسی شکستخواردووی کورد نەبەت، کە ئەمەش بە خەی بابەتەکی تایبەتە، کە لەردا لەناو ئەو داەمان و تەدامانە گشتگرییەی کورد و جیهان بەدەست فەتیشیزم، کەیلەبوونی کولتووری بەرخەریی کاتادا، لەناو ئەو کولتـوورە جـوانیە باتادەستە پیشەسازییەی سەرمایەداریی و لەناو ئەو گوتاری ئیسلامیی سیاسیە ئایینکوژەدا، دوور لە مەیلی گوتارەکی سیاسیی، لەمدیوی لایەنگری نەتەوایەتییەکی تووندەڕەدا، بە خولیایەک لە کولتووریی جواناسیی شەشگەییەوە دەمەوێ بەم، لە ئەستادا، وەک چەن رۆژدا فیلات بە رۆژنامەی "تایمز" دەڵێ، "من نە بە بسمارک و نە بە سەلاحەدینیش ئەیبووی سەرسامم، بەکە بە ئیرادەی کیژە هاوخەباتەکەی خەم، ئارین میرکانەوە سەرسامم، کە بە ئەوەی نەکەوتە دەست داعش، خەی تەقاندنەوە"، منیش ئەوها لە مێژووی رابردوو و ئێستای کورددا ئەوەی بەخەیەوە سەرسامم دەکا، بەدەر لە "مەم و زین"ی خانی، گوتاری بەندەی رەشنگەریی شیعرییەکانی حاجی قادری کۆیی، بەرهەمە ماریفیی و زمانییەکانی مەسعود محەمەد، بۆری

لەیلا قاسم و هاوبەستەگانی حەقیقی هەندێک نووسەر و سیاسی نموونەیی، نە هات و هووتی بانگەشەی لە گەترە و هەرزەگەیی حەشاماتە بە باوبوونەوەی رەمان، کتێب، توێژینەوەی ئەکادیمیی و … تاد نووسەرانی هاوپەیمان، نە سەردان و سەیرانی دیپلۆماسی سیاسییەکان، بەڵکە تەنە ئەوەی دەشداماوم دەکا و دەبێت بە دڵدانەوەیەک لە بەرانبەر ئەم رەژگارە بەرەبا و بەربادەدا، ئیرادەی رەژدا فولاتە.
چونکە من دەزانم ئەوەی لە رابردوو و ئێستاشدا لە دونیای سیاسەتدا حکوم دەکا، بوونی ئیرادەی دەستەاتە. ئەوەی کە وادەکا "ئەویتر" قەبووڵت بکا، سیاسەتی پاانەوە، ئاشتیخوازیی بەرانبەر ئەوانیتر نییە، بەڵکە بوونی هەز و خەسپاندنە.
هەموو دەزانین، ئەمڕۆ لە دەخی بازاڕی نیولیبرالیزمدا، تە دەتوانی بە پارە لایەنگر بکڕیت، کتێب بنووسیتب، کتێب بە زمانی جیهانی وەربگێڕیت، رەژنامەنووس بکڕیت لەسەرت بنووسی و وەک پاڵەوان نیشانت بدات، دکتۆرا بکڕیت، لەبی سیاسیی بکڕیت و و… تاد، بەڵام ئەوانە هەمووپان ناوەکیان نییە، ئەوەی سەختە ئەوەیە کە لە نەبوونەوە، ببیت بە بوون؛ لە پەراوێزخستنەوە، ببیت بە ناوەند؛ لە بەدەنگکراویەوە، ببیت بە دەنگدانەوە، کە ئەمەش لەم رەژگارە کەڵەکەبووەی ئەفراندندا کە کەمەگەی کوردستان تێیدا بتە لاسایکەر و بەرخۆری کاڵای مەددیی و نامادییەکانی بازاڕی سەرمایەداریی و بازاڕی مەدە و مەدەلە سیاسیی، کولتووریەکانی سعودیی، وەاتانی کەنداوی عەرەبی و تورکیا، بەیە ئەوەی لە رەژئاقادا رووددا، جەرکە لە داهێنانی خەیکیی؛ تەرزکە لە ئامادەبوونکی شکەداری خەیکیی لە جیهاندا.
بەمجۆرە رەژدا فیلات لە پە لە نەناسراییەوە بە سەرمایەک لە ئاکاری شەگەیی نەک هەر خەی بە جوانی پەرچەمە شەشگەرییەکەیەوە بە دیار دەکەوت، بەڵکە گەلەکەشی بەدیار دەخات. ئاخر بەدیارکەوتن، بوون بە خەت، قەدەری مرۆڤ و نەتەوەیە، بەیە وزە و ویستکی کولتووری گەرکە.
لەوەش بترازێ، ئاخر ئەوەی شەی نەدیبەت، نازانەت شەکردن لەگەڵ هەزکی دەندەی وەک داعش ئاسان نییە، لەوەش گەڵ، لە کەمەگەیکی نەرسالاردا کێشکی پەرچەمداری هەوری رووحی چیایی وەک رەژدا فیلات، رابەرایەتی هەزاران پیاو لە نەتەوە و ئایینە جیاوازکان بکات.
ئەوها، رەژدا بە جوانی پەرچەمە شەگەییە ژنایەتییەکەیەوە، بە ئامادەبوونک لە سەرکەشی ژنانە، رەژگار دەهەژێنە.

٢٠١٦.٥٢٨

گفتووگۆی دەنگۆکان لەگەڵ نووسەرو ڕۆشنبیر هەندرین سەبارەت بە هەڕەشەکانی تورکیاو بەکرێگیراوانی بە سەر ڕۆژئاوای کوردستان

دەنگۆکان: پاش سەردانەکەی ئەردۆغان بۆ ڕوسیا و گۆڕینی هاوسەنگی تورکیا لەبەرانبەر ڕژێمی سوریا و قسەکردن لەسەر هاوپەیمانی لەگەڵ ئەراندا، نیگەرانییەکی قوڵی لای خەڵکی کورد دروستکرد بەتایبەتی لە کوردستانی باشورسەبارت بە چارەنووسی بزاڤی ڕزگاریخوازانەی کورد لەڕۆژ ئاوا. ئەوە ئەم سیاسەت گۆڕینەی تورکیا و ئەم نیگەرانییە چۆن لێکدەدەوە؟

هەندرین: خەت دەزانی لەو هەفتەیەدا چ لە مەدیایەکانی ئەوروپا و ئەمەریکا و چ لە مەدیایە عەرەبییەکاندا،(هەبەت لە میدیایە خۆشەکانی باشووردا، وەک هەمیشە، ئەو هەوڵانە بە کرچ و کاڵی کاوەژ دەکرێنەوە) ، زۆر ڕاڤە و ڕاپۆرتی جیاواز سەبارەت بە گۆڕینی هەوڵستی تورکیا لەبەرانبەر ڕووسیا و ئێران و سوریادا، بەاوکراونەتەوە، بەڵام، گەرەکە لە لای هەر کوردێک، ئەگەر سەر و دڵی بە قەد چڵەکەیەکیش بێت، ئەوەی بۆ ڕوون بێت، کە تورکیا، دوای ئەوەی کە بە هۆی ئەو سیاسەتە دژەییەی کە لە ئاستی ناوەخۆ و دەرەوەدا پەیڕەوی دەکرد، نەک هەر بەوە نەیتوانی ڕێگە لە سەرکەوتنی کورد لە ڕۆژئاڤا بگرێت، بەڵکە لەناو تورکیاشدا تووشی داتەپین بوو.
بۆیە دوای ئەو سەرکەوتنانەی یەپەگە لە منبەج و پشتگیری هاوپەیمانەکان لە پەیەدە، حکومەتی ئاکاپە، ئەردۆغان بۆجگە لە خواردنی ئەو ژەهرە، واتە مل شۆڕکردن و دەستەودامێنی ڕووسیا و ئێران و ئەسەدبوون، هیچ ڕێگەیەکی تری بۆ نەمایەوە.
کەواتە پەنابردنی تورکیا بۆ ئەو زەلیلییە، لە داخی سەرکەوتنە یەک لە دوای یەکەکانی بزاڤی کورد بوو لە ڕۆژئاڤا. تورکیاش، جا

ئەردۆغان حکومی بکات یان حیزبێکی تر، بۆ ڕۆگە گرتن لە سەرکەوتنی کورد لە ڕۆژئاڤا و بە تایبەتیی و بە گشتیی بەشەکانی تریش، ئامادەیە هەرچی کاری گەوادیی و سووکایەتییە لە دەوڵاتانی دەروبەر و دونیا قبووڵی بکات. لێرەدا پێویستە ناکا جەوهەری دەوڵەتی تورکیای فاشی شیبکەینەوە، بەمجۆرە ئەو هەواڵەست گۆڕینەی تورکیا نە مەتەڵە و نە سەیر و سەمەرەشە.
لە سەبارەت بە نیگەرانی کوردی باشوور، کە کۆمیدیا و تراژیدییەکە لێرەدا دەستپێدەکەن، پەیوەندی بەو عەقڵییەتە خۆایەتییەوە هەیە کە چ لە رابردو و چ لە هەنووکەشدا قەدەری کۆمەڵگە و بزووتنەوە سیاسییەکانی بەڕێوە دەبات.
گەرەکە ئەوە بۆ هەموو کەسێک ڕوون بێت، کە بە هۆی ئەوەی لە بزووتنەوەی سیاسیی و ڕۆشنبیریی کوردییدا بە گشتیی، مەبەستم لە تاکەکەس نییە، عەقڵی خۆ ئاراستەی کردووە، کە ئەمەش ئاشکرایە، چونکە تا هەنووکەش کۆمەڵگەی کوردستانی باشوور خۆەکییە و بزوتنەوەی سیاسیی و ڕۆشنبیرییشی هەمیشە لەسەر بنەمای پەیوەندییە کۆمەڵایەتیی و ئابووریەکانی خێ بیری کردۆتەوە، بۆیە وەک چۆن لەناو کۆمەڵگەدا مرۆڤی کورد چارەنووسی ژیانی خۆی بە سەرێک خۆ و کەسە بەهێزەکاندا بەستراوەتەوە، بە هەمان شێوەش تا هەنووکەش بزووتنەوەی سیاسیی لە باشوور هەمیشە چارەنووسی خۆی بە ئەمەریکا و زلهێزە دەرەکییەکاندا بەستاوەتەوە. ئەمەش مەتەڵ نییە، بەڵکە ڕەنگدانەوەی پەیوەندییە کۆمەڵایەتیی و کولتوورییەکانی کۆمەڵگەی خۆیە. تشتێکی ڕوونە کۆمەڵگەیەک عەقڵی خۆل و نەریتی باو و قەزا و قەدەر حکومی بکات، نە خاوەن عەقڵی ئازاد و بزێک دەبێت و نە پشت بە وزەی مرۆڤی خۆشی دەبەستێت، بەڵکە هەمیشە چاوەڕێی هێزی سەرووی خۆیەتی، چونکە لە کۆمەڵگەی خۆ و نەریتسالاردا، ئەوە هوشیاریی و ئیرادەی تاکەکەسەکان نین بڕیار دەدەن، بەڵکە ئەوە هێزی دەرەوەی مرۆڤە بڕیار لەسەر ژیان و داهاتووی مرۆڤەکانی ئەو کۆمەڵگەیە دەدات.
ئەوەی باسی دەکەین، نە تیۆرییەکی تازەیە و نە لێکدانەوەیەکی نەزانراو، بەڵکە ڕاستییە. بۆیە، ویۆای کرانەوەی کۆمەڵگەی باشوور بەسەر دونیا و گۆڕانکارییەکانی، بە ئابووریبوونی ژیانیشی، وۆای بوونی ئەو هەموو پسپۆڕ، چاودێری سیاسیی، لەشکرێک لە ڕۆژنامەنووس و فەیلەسووفەشی کە لە ژماردن بەدەرن، بەڵام چونکە ئەو دیاردە ئابووریی تەکنیکییە، واتە ماددییە، ۆ کولتووری لەگەڵ نەبوو، واتە لایەنی مەعنەویی لەگەڵ نەبوو، بۆیەڵ سیستەمی بیرکردنەوە و عەقڵی نەگۆڕی تەنیا ڕووی دەرەکیی، مادە و مادڵی ڕووکەشی گۆڕی. بەمجۆرە کە خەڵک و چینی سیاسیی و ڕۆشنبیر تەنگاو تەنگەتاو دەبن، هیچێک

لەو دیاردە رووکەشە ماددیی و مەعنەویانەی کە هاتوونەتە ناو ژیانییەوە، نابنە روانگە بۆ بینینی خۆی و رووداوە و گۆڕانکارییەکانی دونیا. هەر بۆیە لە کۆمەڵگەی باشووردا کە تشتێک لە دۆخی کورد یان دونیا روودەدات، پەنا دەباتەوە بەر هۆزی دەرەکیی، ئەمەریکیی، بۆ نموونە لە کاتی هێرشی داعش بۆ شنگال و مەخموور. هەروەک لە بەردەم ئەو تەنگژانەی کە ئێستا مرۆڤی کورد لە باشوور هەیەتی، هەمیشە بەوە سڵبووری خۆی دەداتەوە، کە ئەوە قەدەری ئێمەیە و خودا بۆ نووسیوین، بۆیە ئەو تەنگژانەی خۆی خستۆتە دەست بۆیاری خودا. لە کاتێکدا سەدەترین پەیامی دینیش نازانێ کە دەڵێ، "لە تۆ حەرەکەت، لەمنیش بەرەکەت"!
لە روانگەیەوە خەڵکی سیاسیی و فەیلەسووفەکانی باشووری کوردستان، ناتوانن لەوە تێبگەن، کە بزووتنەوەی باکوور و ڕۆژئاڤا، جا هەریەک لە ئێمە دەست یان دژی پەکەکە و پەیەدە/هەپەگە و یەپەگە بین، پێویستە ئەوە بزانین، کە ئەوان نەریتێکی نوێیان لە سیاسەتکردن بەرهەمهێناوە، ئەمەش، بۆ هەر یەک لە ئێمە، خراپ یان چاک بێت، بۆ هەموو دونیاش رووندە، ئەویش ئەوەیە بڕوایان بە عەقڵ و توانای مرۆڤ، خۆیانەوە هەیە نەک دەرەوەی عەقڵ و هۆزە دەرەکییەکان. ئەمە راستییەکە بەگە و زۆری گوتنی ناوێت.
لە بیرکردنەوەی بزاڤی باکوور و ڕۆژئاڤادا، نابێت هیچ تشتێک مەحاڵ بێت، هەروەک دەبێت ئەو بزاڤەی ئەوان پشت بە ئیرادەی خەڵک و خۆیانەوە ببەستێت. بۆیە هەپەگە و یەپەگە، بە پێچەوانەی تەواوی بزووتنەوەی سیاسیی و حیزبەکانی باشوور و ڕۆژهەاتیش، نە کوردایەتی نەریتییە و نە لە داکۆکیکردن لە سنووری کوردستان یان سنووری بەشێکی کوردستاندا دەگیرسێنەوە، بەڵکە بۆ یەکەم جارە بزاڤی کورد، هۆزی سیاسیی کورد، هێرش بۆ دەڤەر و سنووری دەرەوەی کوردستان بکەن. بۆ نموونە، سەرنجی گرتنی منبەج و حسەکە و … لە لایەن یەپەگەوە بدیرکردنەوە و ئیرادەی یەپەگە و هەپەگە/ پەیەدە و پەکەکەشەڵ، تورکیا تووشی دەستەوەستانی پڕتین و ئەسەد و ئەیاتوایەکان کرد.
دواجار ئەوەی دەبۆ بگوترێت، گریمان بەرژەوەندی هاوبەشی ئەو هۆزانە دەگاتە ئەو ڕادەیەی کە گەلەکۆمەکیی لەسەر ڕۆژئاڤا بکەن، بەمەش رەنگە یەپەگە/پەیەدە، تووشی زیان و گەمارۆدانێکی سەخت بێت، بەڵام، ئەوەندەی من لە جەوهەری یەپەگە، پەیەدە و پەکەکە گەیشتبم، مەحاڵە، وەک نووسەر و سیاسیی و ڕۆژنامەنووس و فەیلەسووفانی باشوور و ڕۆژهەات پێیان وایە، وەک ئەزموونە سیاسییە یەک لە دوای یەکەکانی باشوور، پایدۆزی لە خەبات بکەن و دەستەوەستاو دانیشن تا قەدەر و قودرەتی ئەمەریکا یان هۆزێکی تری دەرەکیی بەهانایانەوە

بێت. نەخێر، دەبێ تێبگەین، ئێردۆغان هەرچی هێزی رق و کینەی مێژووی تورکیای هەیە کە لە بەرانبەر بە کورد کێی کردوونەتەوە، ناتوانێ نە پایە و هێزی یەپەگە لە ئێستا و داهاتووی سوریا پەراویز بخا و نە دەشتوانێ بەو عول عولیی و گەلحێییەی خێیەوە، ئاشتبەتاێ بە پەکەکە بکا، چونکە ئەوانە خاوەن ئیرادەی عەقێیی مرۆقیی و نەریت رووخێنن.
بە کورتی بزاقی سیاسیی باکوور و رۆژئاڤا، دەستپێکی مێژوویەکی نوێن؛ مێژوویەک ئەزموونی رابردووی کوردیی، کە لەسەر هێزی دەرەکیی دەژیا، بەجێهێشتووە و خەریکی تێمارکردنی ئەزموونێکی نوێیە. ئەمە راستییەکە، لە جیاتی ئەوەی بە عەقلی نەریتیی و خەێکییەوە سەیری بکەین، گەرەکە ئەگەر سوودیشی لێوەرنەگرین، بەڕام تێیبگەین.

دێنگۆکان: بۆچی ئێوە فاکتەری سۆرەکی چوونی ئێردۆغان بۆ ڤوسیاو دانیشتنەکانی لۆگۆ ئێراندا بۆ تەنها بۆ وەستانەوەیێ لێ بەرانبەر پشۆێویێکانی یەپەگەو یەپەژەن لە کوردستانی ڕۆژ ئاوا؟ ئێی پێتان وانییە ئەمە وەرەقەیەکی فشار بێت بۆ سەر ئەمریکا و ئەوروپا کە کەمتر گوێگری سیاسەتەکانی تورکیا بوون سەبارەت بە بارو دۆخی سوریا؟

هێندرێن: راستە ئێردۆغان دواجار ئەو خواستەی کە هەیبوو لە لایەن ئەمەریکا و ئەوڕپاوە پشتگیری لێ نەکرا، کە بریتی بوو لەوەی پەیەدە وەک تێرۆریست بناسێنن و پشتگیریی لە دروستکردنی زونێک بەناوی ئێردوگا بۆ پەنابەرانی سوریا بکەن، کە ئەمەریکا و ئەوروپاش دەیانزانی بۆ دژایەتی سەرکەوتنەکانی کورد لە ڕۆژئاڤا و هەروا یارمەتیدانی داعشە بۆ هێرشکردنە سەر کورد.
خێت دەزانی، تورکیا دەمێکە دەزانێت کە ئەمەریکا و ئەوڕپا وەڵامی خواستەکانی نادەنەوە، بەڕام تورکیا دەیویست بە ڕێگەی فشاری پەنابەرانی سوریا و یارمەتیدانی داعش بە دژی کورد، مەترسی کورد لە خێی دووربخاتەوە.
بەڕام لەوەش گرینگتر، ئێردۆغان دوای ئەو کودەتا و زیادبوونی هێرشەکانی پەکەکە بۆ سەر سوپای تورکیا لە لایەک و لە لایەکی تریشەوە، گرتنی منبەج و پلانی یەپەگە لەگەڵ ئەمەریکا بۆ گرنتەوەی ڕەقە و ئەو سەرکەوتنە سەربازیی و پشتیوانییە بەرچاوانەی ئەمەریکا و ئەوڕپا بۆ یەپەگە، کە ئەمانەش بەیەکەوە گرێدانی کانتۆنی عفرین و جەزیرە و کۆنترۆڵکردنی سنووری نێوان تورکیا و سوریای

نزیکردەوە، ئەردۆغانی تووشی هیستریا، چاو تاریکبوون کرد، بۆیە بۆ ئەوەی ئەو بتوانێ وەهمی بەهێزیی و خەلافەتیی رژێمەکەی نیشانبدات، کە دوای کودەتا و پەراوێزبوونی لە لایەن ئەمەریکا و ئەوروپاوە تێکشکان، ناچار بوو رووبکاتەوە رووسیا و ئێران و سووریا، چونکە ئەو وا تێدەگا ئەگەر لەگەڵ رووسیا و ئێران و ئەسەد ئاشت بێتەوە، ئەوا دەتوانێت بە پشتیوانی ئەوانەوە هەم هێزی یەپەگە تێکبشکێنێ و هەمیش ئەمەریکا و ئەوروپاش ناچار بکات چیتر پشتیگری کورد نەکەن و پشتیگیری ئەو بکەن.
بەڵێ، ئەردۆغان، وەک بەردەوامییەک لە مێژووی دەوڵەتی تورکیا و بوونی لە ناتۆدا، بواری هەبژاردنی مانۆڕی سیاسیی و سەربازی زۆر لە بەردەمدایە، بۆیە دەیەوێ ئەو وەهمی خەلافەتیی و بەهێزی دەوڵەتی تورکییە بەدەست بهێنێتەوە، کە خەریکبوو تەواو لاواز دەبێت. وەڵامی ئەمەش، 27/8 یەلدرم، وەزیری دەرەوەی تورکیا لە کۆنگرەی رۆژنامەوانی لەگەڵ جۆن بایدندا بە ئاشکرا گوتی تورکیا لە سوریادا حەساسییەتی بە دوو بابەت لە سوریا هەیە ئەوانیش، یەک پارچەیی خاکی سوریا و بوونی سەربەخۆیی هیچ ئێتنیکێک، کە مەبەستی کوردە. چونکە سەربەخۆیی و هەر دەستکەوتێک کە کورد هەیبێت، مەترسییە بۆ دەوڵەت-نەتەوەی تورکیا.
کەواتە لە بنەڕەتدا تێکچوونی پەیوەندی تورکیا لەگەڵ ئەمەریکا و ئەوروپادا، هۆکاری کوردی رۆژئاڤا بووە، بۆیە ئاشتبوونەوەی ئەردۆغان لەگەڵ رووسیا و ئێران و سووریا، لە پێناو ڕێگەگرتنە لەو مەترسییەی کە ئەو هەستی پێدەکا، ئەویش بەهێزبوونی پایەی کوردە لە سووریا، کە دەزانێت ئەو بەهێزبوونەی کورد لە رۆژئاڤادا، کوردستانی باکووری بە تەواوی لە دەست دەچێت. لەوەش بترازێ، تورکیا دەیویست بە ڕێگەی داعشەوە کورد لە رۆژئاڤادا بشکێنێ، بەڵام زانی ئەو خەونەشی نەهاتەدی، ئیتر ناچاربوو لەگەڵ ئەو وەتانە ئاشت بیتەوە.

دەنگەکان: ئەمڕۆ تورکیا بەڕاشکاوی و مەیدانی دەستی بۆ هەرشەکانی خۆی کوردووە بۆ سەر ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی یەپەگە و یەپژە، بەڵای ئەوە ئەم هەرشانە تاکوێ بۆ دۆکات و ئایا خەڵکی ڕۆژ ئاوای کورستان بۆ هەمان هەناسەی شەڕی داعشەوە شەڕی تورکیا دەکەن؟ ئەی بڕۆی ئازادیخواز لە ئەوروپا و ئەمریکا هەڵوێستیان چی دەبێت؟ قسەیەکیش هەیە دەڵێن لایەنی کوردیش هەیە بشدارێ لە هەرشەکانی تورکیادا، ئەی بۆ ئەمە دەڵێن چی؟

هەندرۆن: پێشتر گوتمان ئامانجی سەرەکی لەو کەین و بەینانەی کە

لەگەڵ رووسیا و ئێران و ئەسەد و ئەمەریکاش، هەرشکردنە بۆ سەر کورد لە رۆژئاڤادا، چونکە، ئەگەرچی ئێرانغان دەیەوێ وا نیشانبدات کە هەرشی بۆ جەرابلوس بە دژی داعشە، بەڵام ئەوە راستییەکە نییە، راستییەکە ئەوەیە داعش بەشێکە لە سەربازی ئاکاپە، بۆیە هەرشی تورکیا بە رێگەی ئەو هێزە داعش ئاسایەی کە ئێرانغان بەناوی سوپای ئازاد سازی کردوون، بۆ سەر جەرابلوس، رێگەگرتنە لەو پرۆژەی یەپەگە، کە بەستانەوەی کانتۆنەکان و پچڕاندنی پەیوەندی داعشە لەگەل تورکیادا. تورکیا کە بینی یەپەگە سەرکەوتنەکانی یەپەگە خەریکە ئامانج دەپێکێ، بۆیە تورکیا بە گرتنی جەرابلوس، کە گرتنێکی کۆمیدیی بوو، چونکە داعش بێ چەلکرد. راستییەکەش ئەوەیە داعش بوو بە بەشێک لەو سوپای ئازاد و ئاکەپەیە، تا بە یەکەوە دژی یەپەگە بوەستنەوە

من وەک گوتم، یەپەگە و خەڵکی رۆژئاڤا وەک چۆن بە رووی داعش بوونەتەوە، بە گوێتر و بوێرانەتر بە بە رووی سوپای تورکیا بەناو سوپای ئازاد دەبنەوە. وەک بینیمان، خەڵکی کۆبانێ چۆن بە منداڵ و پیرەوە هاتنە پێش سوپای تورکیا. بۆیە، بە رای من، تورکیا گوایە هاتووە ئەو مەردەزمەیە، واتە سەربەخۆیی رۆژئاڤا و یەپەگە تێکبشکێنێ، بەڵام لە دواجاردا تووشی رووبەووبوونەوەیەک دەبێتەوە کە بە ئاسانی لێیدەرباز نابێت، یان کورد واتەنی، بۆ ریش چووە، سمێیشی لەسەر دادەنێت، چونکە لە لایەک یەپەگە خاوەن هێزکی گەورەی ئەزموونداری شەڕە و دوای ئەو هەموو ساڵەش، خاوەن چەکی قوڕس و پێشکەوتووە، هەروەک خاوەن هێزکی جەماوەرییشە. راستە بە هۆی ناهاوسەنگی سەربازیی لە نێوان یەپەگە و سوپای تورکیادا، رەنگە یەپەگە و خەڵک زیانی بەربکەوێت، بەڵام تورکیا ناتوانێ لە میردەزمەی یەپەگە رزگاری بێت. من وای دەبینم، سوپای تورکیا لەناو تورکیا و لە رۆژئاڤادا تووشی هەرشی سەختی یەپەگە و هەپەگە ببێتەوە، لە ئەوپاشدا ناەزایی و خۆنیشاندانی کورد رێکبخرێن. لە لایەکی تریشەوە کاتکو و رووسیا زانییان ئەو هەرشەی تورکیا بۆ سەر داعش نییە، بەڵکە بە دژی کوردە، ناتوانن بدەنگ بن. هەر ئەمڕۆ، 30.8، ئەمەریکا و ناوەندە سیاسییەکانی وەک فەرەنسا، راستەوخۆ تورکیایان لەوە ئاگادار کردەوە، کە ئەوان بەوە رازی نین تورکیا هێرش بکاتە سەر کورد. بەرەی ئازادیخواز و ناوەندە سیاسییەکانی ئەوپا و ئەمەریکاش دەزانن کە ئەوەی بە راستی شەڕی داعش دەکا، یەپەگەیە و دەمکیشە دەزانن تورکیا دەستی لەگەڵ داعش هەیە، بۆیە بۆوا ناکەم پشتگیری تورکیا بۆ لێدانی یەپەگە بکەن. هەر ئەمڕۆ بینیم، ئەو ئەمەریکییانەی کە هاتبوونە ریزەکانی یەپەگە، گەڕاونەتەوە ئەمەریکا و خۆنیشاندانیان ساز کردبوو دژی

سیاسەتی ئەمەریکا لە پشتگیریکردنی تورکیادا. دواجار بەو کارە تورکیا دەکەوێتە دۆخێک کە خۆزگە بە نەهاتنی بخوازێت.
بەڵام گەرەکە یەپەگە کارتی خۆی لەگەڵ ئەمەریکا و رووسیا بەکار بهێنێت، ئەگەر ئەمەریکا و رووسیا بە ئاشکرا دژی تورکیا نەوەستنەوە، لە گرتنی رەقەدا بەشداری نەکەن، چونکە، ئەگەر تورکیا وەک جەرابلوس لە ژێرەوە لەگەڵ داعش رێکنەکەوێت، واتە داعش تورکیای چۆڵ نەکا ، ئەمەریکا بە بێ یەپەگە ناتوانێ داعش لە رەقە دەربکات.
سەبارەت بە لایەنی کوردی لە بەشداریکردنی لەگەڵ سوپای تورکیادا، ئەوە راستە، دیارە کە ئەو هێزە کوردییانەی کە بە قەد تورک و داعش دژی یەپەگەن، ئامادەن ببن بە کێلە و غولامی خەلیفە ئۆدەغان و سیخوڕ و بەکرێگیراوی بەناو سوپای ئازادی سوریا، ئەو لایەنە کوردییانە بەشکیان لە بنەڕەتدا بەکرێگیراوی ئۆردۆغانن و بەشکیشیان سەر بە ئەنەکەسەن.
هەرچەند ئۆردۆغان و حکومەتەکەی هاوکات لەگەڵ هێرشکردنە سەر جەرابلوس و ڕۆژئاڤادا بە ئاشکرا رایگەیاندووە، کە دژی فیدرالیی و سەربەخۆیی کوردن لە سوریا و عێراقیش، کەچی ئەنەکەسە و لایەنەکانی تری کوردە مورتەزەقەکان ئامادەن ئەو کەواسوورییە بێ ئۆردۆغان بکەن.
خەتان دەزانن، یەلدرم زۆر بە ئاشکرایی باسی هێکاری بانگهێشتکردنەکەی کاک مەسعوود بارزانی کرد، کەڵ بە کورتی گوتی ئەو هاوکاریمان دەکا لە گرتنی سنووری نێوان باشوور و ڕۆژئاڤا و لێدانی یەپەگەدا. ئەو قسانەی یەلدرمی وەزیری دەرەوەی تورکیا لە کۆنگرە ڕۆژنامەوانییەکەیدا سەبارەت بەو دیدارەیان لەگەڵ کاک مەسعوددا، بابەتێک نییە لێکدانەوەی زۆری بوێت، ڕوون و ئاشکرا مەبەستی لێدانی یەپەگە بوو.
ڕاستییەکەی خەونی ئۆردۆغان ئەوەیە، بە لای کەمییەوە کێبانێ و ئەو شوێنە سنووریانە بگرێت و بێ فریودانی ڕای گشتی جیهان و ناوچەکەش، ئەو مورتەزەقە کوردانە لەو دابنێ، بەو شێوەیە دەیەوێ ئەو نیشانبدات کە تورکیا دژی کورد نییە، بەکە دژی یەپەگەیە کە تێرۆریستن و سەر بە پەکەکەن. بەڵام ئەو کوردانەی کە تورکیا وەک کێلە بێ دژی یەپەگە بەکاریان دەهێنێت، بۆجگە لە کێلایەتی هیچ دەستکەوتێکی دیکە لە ئۆردۆغان نابینن.

Aug 28,2016